

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Urtės Michalkevičiūtės,

V kurso, Privatinės teisės: civilinės ir verslo teisės

studijų šakos studentės

Magistro darbas

Amatininkų ir pramonės gamintojų gaminių geografinių nuorodų apsauga Europos
Sąjungoje

Protection of Geographical Indications for the Products of Craftsmen and Industrial
Producers in the European Union

Vadovas: Prof. dr. (HP), LL.M. Vytautas Mizaras

Recenzentas: J. asist. Justinas Drakšas

Vilnius

2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojama geografinės nuorodos bei jų apsauga Europos Sąjungoje, sutelkiant dėmesį į ne maisto produktų, t.y. amatininkų ir pramonės gamintojų, geografinių nuorodų apsaugą. Aptariamas bendras geografinių nuorodų suvokimas, reguliavimas bei analizuojamas naujasis Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2023/2411 dėl amatininkų ir pramonės gaminių geografinių nuorodų apsaugos, vertinant probleminius aspektus, galinčius kilti iššūkius bei šio reglamento įgyvendinimą Lietuvoje, su tuo susijusius valstybės apsisprendimo klausimus bei potencialą.

Pagrindiniai žodžiai: geografinė nuoroda, amatininkai, pramonės gamintojai, apsauga, Europos Sąjunga.

This work analyses geographical indications and their protection in the European Union, focusing on the protection of geographical indications for non-food products, i.e. craft and industrial products. It discusses the general definitions and understanding and regulation of geographical indications and analyses the new Regulation (EU) 2023/2411 of the European Parliament and Council on the protection of geographical indications for craft and industrial products, assessing the problematic aspects, the potential challenges that may arise, and the implementation of this Regulation in Lithuania – the potential and decisions of the state.

Key words: geographical indication, craftsmen, industrial producers, protection, European Union.

Turinys

Ižanga.....	2
1. Geografinės nuorodos Europos Sąjungoje: samprata ir teisinis reguliavimas	6
1.1. Geografinių nuorodų samprata Europos Sąjungoje	6
1.2. Geografinių nuorodų kilmė bei apsaugos raida tarptautiniu ir Europos Sąjungos lygmenimis	7
1.3. Amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsauga iki specialaus reglamento	11
1.4. Specialaus reglamento amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsaugai priėmimo priežastys.....	16
1.4.1. Teisinės sistemos prielaidos.....	16
1.4.2. Ekonominės priežastys	18
1.4.3. Kultūrinės ir socialinės priežastys.....	20
2. Europos Sąjungos reglamentas amatininkų ir pramonės gamintojų gaminių geografinių nuorodų apsaugai: požymiai, probleminiai aspektai bei iššūkiai	23
2.1. Apsaugos objektas, jo apibrėžimo problematika	23
2.2. Subjektai galintys registruoti ir naudotis geografine nuoroda.....	26
2.3. Apsaugos sistema.....	31
2.4. Apsaugos įgyvendinimas.....	33
2.4.1. Bendroji apsauga ir sužadinimas sąmonėje	33
2.4.2. Internetinė erdvė.....	36
3. Reglamento įgyvendinimas Lietuvoje: valstybės apsisprendimas, iššūkiai, potencialas	39
3.1. Valstybės apsisprendimo klausimai	39
3.2. Praktinio įgyvendinimo potencialas ir iššūkiai.....	40
IŠVADOS	45
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	47
SANTRAUKA	55
SUMMARY	56

Nagrinėjamos temos aktualumas. Tam tikruose regionuose, valstybėse kuriama produkcija išsiskiria ir yra labiau vertinama tiek pačių gamintojų, tiek pirkėjų, todėl geografinės nuorodos ir jų apsaugos sistema nėra nauja intelektinės nuosavybės teisėje. Ši sritis vis plačiau pripažįstama tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu, o didėjantis dėmesys jai skiriamas dėl besikeičiančių politinių ir ekonominių sąlygų bei visuomenės siekio išsaugoti kultūrinį ir regioninį savitumą sparčiai kintančiame pasaulyje. Europos Sąjunga, kaip bendrija jungianti didelės kultūrinės, istorinės ir tradicinės įvairovės valstybes ir kartu siekdama sudaryti ir išlaikyti konkurencingą ekonominę rinką tiek tarp valstybių narių, tiek su trečiosiomis šalimis yra suinteresuota saugoti Sąjungos teritorijoje pagaminamus produktus. Vienas iš būdų yra geografinių nuorodų, kaip intelektinės nuosavybės objektų, apsauga. Sąjungos lygmeniu jau priimti ir įgyvendinami reglamentai dėl žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemų, dėl spiritinių gėrimų bei vynų geografinių nuorodų apsaugos. Tačiau Europos Sąjungoje gausu ir autentiškų amatų, pramoninių produktų, kurių kokybė ar reputacija yra susijusi su geografinės kilmės dėl gamtos ar žmogiškųjų veiksnių. Deja, šių produktų gamintojai ilgą laiką buvo palikti nuošalyje – jų produktams geografinių nuorodų apsauga Sąjungos lygmeniu nesuteikiama, o gamintojams teko remtis kitomis apsaugos priemonėmis. Dėl to, siekiant apsaugoti šiuos produktus, plėsti apsaugos sistemą ir užtikrinti amatų ir tradicinių produktų puoselėtojų interesus priimtas naujas reglamentas, nustatantis apsaugą amatininkų ir pramonės gamintojų gaminiais. Šis reglamentas priimtas 2023 m. lapkričio 16 d., tačiau jo sistema įsigalios nuo 2025 m. gruodžio 1 d. Naujo reglamento įgyvendinimas atneša savų iššūkių bei pokyčių. Tai aktualu įvairiems subjektams – Europos Sąjungai, kuri stebės reglamento įgyvendinimą, valstybių narių įstatymų leidėjams ir kitoms institucijoms, kurios bus atsakingos už tinkamą reglamento įgyvendinimą bei atitinkamų įsipareigojimų laikymąsi, subjektams, kurie ketina naudotis suteikiama apsauga, bei plačiajai visuomenei, kaip vartotojams, kuriems tai turėtų įnešti aiškumo ir užtikrintumo dėl produktų kokybės. Akivaizdu, kad ši tema daro įtaką įvairiems subjektams įvairiuose lygmenyse, todėl svarbu analizuoti plečiamą geografinių nuorodų sistemą, vertinti jos įtakas ir prielaidas.

Darbo tikslas – išnagrinėti amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsaugos sistemą Europos Sąjungoje iki Reglamento (ES) 2023/2411, šiuo reglamentu sukuriama sistema bei atskleisti šio teisės akto įgyvendinimo Lietuvoje aspektus.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti, kokias teises galimybes apsaugoti savo geografines nuorodas turėjo amatininkai ir pramonės gamintojai tarptautiniu, Europos Sąjungos ir nacionaliniais lygmenimis iki specifinio jiems skirto Europos Sąjungos reglamento (ES) 2023/2411 priėmimo bei ar ši apsauga buvo pakankama.
2. Išsiaiškinti ir išskirti esminius Europos Sąjungos reglamento (ES) 2023/2411 amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsaugai priėmimą paskatiniusius veiksnius.
3. Išnagrinėti, kokių gaminių geografinės nuorodos gali būti saugomos pagal Europos Sąjungos reglamentą (ES) 2023/2411, kokie jiems keliami reikalavimai bei su tuo susiję probleminiai aspektai.
4. Išanalizuoti subjektų, galinčių registruoti bei naudoti geografinę nuorodą, sampratą pagal Europos Sąjungos reglamentą (ES) 2023/2411 bei galimybę naudotis geografinę nuoroda subjektams, nedalyvavusiems registracijoje.
5. Ištirti apsaugos sistemos pasirinkimo priežastis bei suteikiamą apsaugą vertinti sužadinimo sąmonėje ir apsaugos internetinėje erdvėje elementų aspektais.
6. Įvertinti kokios yra potencialios Lietuvoje registruotinos amatininkų ir pramonės gamintojų produktų geografinės nuorodos, gamintojų suinteresuotumas bei atsakingų institucijų įsitraukimas ir požiūris.

Tyrimo objektas: amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsauga Europos Sąjungoje iki *sui generis* sistemos įvedimo ir po jos sukūrimo. Darbe dėmesys sutelkiamas į apsaugos galimybes pagal iki šiol galiojusią teisinę sistemą, specialaus reglamento amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsaugai priėmimo priežastis, šio reglamento esminius aspektus bei reglamento įgyvendinimą Lietuvoje, atsižvelgiant į potencialius registruotinus gaminius, subjektų suinteresuotumą, valstybės požiūrį. Darbe apsiribojama reglamento objekto, subjekto sampratos analize bei apsaugos sistemos pasirinkimo ir specifinių apsaugos elementų – suformavimo sąmonėje, domenų vardų ir teisių pažeidimų internetinėje erdvėje – tyrimu.

Tyrimo metodai:

Istorinis metodas naudojamas tiriant geografinių nuorodų apsaugos sistemos ištakas ir raidą, vystymąsi.

Lingvistinis metodas naudojamas aiškinantis tarptautiniuose, Europos Sąjungos teisės aktuose, teismo sprendimuose pateiktas sąvokas, jų išaiškinimus bei interpretacijas.

Teleologinis metodas naudojamas siekiant atskleisti naujo reglamento amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsaugos srityje priėmimo motyvus bei aplinkybes.

Lyginamasis metodas buvo naudojamas analizuojant geografinių nuorodų apsaugos reguliavimo skirtumus ir panašumus Europos Sąjungoje, taip pat apsaugą taikoma tarptautiniame, Europos sąjungos ir nacionaliniame lygmenyje, vertinant šių sistemų teikiamas galimybes.

Darbo originalumas. Nuo 2025 m. gruodžio 1 d. bus galima pateikti paraišką dėl geografinės nuorodos įregistravimo, taigi pradės veikti naujoji amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsaugos sistema Europos Sąjungoje pagal Reglamentą (ES) 2023/2411. Kadangi šis reglamentas netrukus įsigalios, dabar yra tinkamas metas išsamiai analizuoti jo turinį, pagrindines nuostatas bei jo priėmimo priežastis, taip pat įvertinti iki šiol galiojusią apsaugos sistemą. Ši tema, vis dėlto yra specifiška ir dažnai susilaukianti mažiau dėmesio. Magistro darbų ir kitų tyrimų susijusių su geografinėmis nuorodomis yra daug mažiau, nei su kitomis intelektinės nuosavybės teisėmis, pavyzdžiui patentais ar prekių ženklais. Šio darbo originalumas atsiskleidžia tuo, kad, atsižvelgiant į tai, jog Reglamentas (ES) 2023/2411 yra gana naujas teisės aktas, jo analizė atliekama ne tik apžvelgiant pagrindinius aspektus, bet ir vertinant potencialius iššūkius, kuriuos gali kelti jo įgyvendinimas. Be to, analizuojamos jo priėmimą lėmusios priežastys bei iki šiol egzistavusi geografinių nuorodų apsaugos sistema. Galiausiai, darbe nagrinėjama Lietuvos situacija, siekiant įvertinti šalies gamintojų potencialą pasinaudoti naujai įtvirtinta geografinių nuorodų apsauga.

Svarbiausi šaltiniai. Šiame darbe remtasi įvairiais šaltiniais:

Darbe remiamasi įvairiais teisės aktais. pagrindinis naudotas ir analizuotas teisės aktas buvo Europos Sąjungos ir Tarybos reglamentas (ES) 2023/2411. Taip pat remtasi Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2024/1143.

Darbe taip pat remtasi teismų praktika – Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimais bylose *Consorzio per la tutela del formaggio Gorgonzola*, Nr. C-87/97, *Viiniverla* Nr. C-75/15, *Scotch Whisky Association* Nr. C-44/17, *Fundación Consejo Regulador de la Denominación de Origen Protegida Queso Manchego* Nr. C-614/17 bei *Comité Interprofessionnel du Vin de Champagne* Nr. C-783/19. Šie teismo sprendimai naudoti atskleidžiant suformavimo sąmonėje sampratą, ypatybes.

Darbe remtasi teisės mokslo doktrina. Svarbiausi šaltiniai atskleidžiant reglamento amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsaugai priėmimo buvo Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonės pateiktos 2015 ir 2022 metais, Europos regionų komiteto nuomonė (2015) bei atlikti tyrimai Thirion E. „*Geographical indications for non-agricultural products*” (2019), European Commission „*Study on control and enforcement rules for geographical indication (GI) protection for non-agricultural products in the EU*“ (2021), European Commission et. al. „*Economic aspects of geographical indication protection at EU level for non-agricultural products in the EU*“. Reglamento (ES) 2023/2411 dėl amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsaugos analizei svarbiausi šaltiniai buvo De Almeida, A. R. „European Union GI reform. A step forward, but less than required“ (2024), „*Chapter 8: The new EU regime on geographical indications: opportunities and challenges*“ (2025) bei García-Noblejas, P.M „*Chapter 7: The challenge of geographical indications for craft and industrial products at the EU level*“.

1. Geografinės nuorodos Europos Sąjungoje: samprata ir teisinis reguliavimas

1.1. Geografinių nuorodų samprata Europos Sąjungoje

Geografinės nuorodos yra unikalios intelektualinės nuosavybės teisės. Annette Kur geografines nuorodas intelektualinės nuosavybės teisės sistemoje įvardino kaip „ypatingą gyvūną“ (angl. *special animal*) dėl jų turinio ir istorijos (Kur, 2022, p. 88). Iš tiesų, jos skiriasi nuo kitų intelektualinės nuosavybės rūšių ir kitų komercinių skiriamųjų ženklų pagal savo teisinį pobūdį, funkcijas, naudojimo kolektyvumą ir šie skirtumai reikalauja unikalaus supratimo (De Almeida, 2024, p. 694). Taip pat, jomis nesiekama skatinti kūrybiškumo ar naujovių – veikiau atliekama kilmės ir kokybės nurodymo funkcija, užtikrinant pastovias bendras savybes ir tam tikrą sertifikuotos kokybės lygį. Todėl nagrinėjant jų apsaugą Europos Sąjungoje (toliau – Sąjunga arba ES) reikia analizuoti, kaip geografinės nuorodos suprantamos šioje sistemoje.

Geografinė nuoroda - tai žymuo, galintis būti vietovardžiu ar kitų žodžių, kuriuo žymimos prekės ir pagal kurį galima nustatyti, jog prekė yra kilusi iš tam tikros teritorijos, regiono ar vietovės, tokiu būdu siekiant nurodyti specifinę jų kilmės vietą, kuri nulemia tos prekės kokybę, reputaciją ar kitas esmines savybes, būdingas tik šiai geografini vietai. Besivystant geografinės nuorodos koncepcijai, ji buvo itin glaudžiai siejama su gamtinėmis ir fizinėmis regiono savybėmis, pavyzdžiui, dirvožemiu, klimatu ir aplinka. Vėliau, siejama ir su žmogiškaisiais veiksniais. Tokią sąsają galima apibūdinti dar XIX a. Prancūzijos ir Italijos sistemose pasirodžiusiu prancūzišku žodžiu *terroir* (Zappalaglio, 2021, p. 66). Šio žodžio tikslaus vertimo nėra, tačiau bendrai suvokiamas kaip esminis ryšys tarp produkto kokybės ir geografinės vietovės, kurioje žmonių bendruomenė per savo istoriją sukaupė kolektyvines gamybos žinias, paremtas fizinės ir biologinės aplinkos bei žmogiškųjų veiksmų sąveikos sistema (Yengué, Stengel, 2021, p. 23). Tai – geografinių nuorodų esmė.

Europos Sąjungoje *terroir* suvokimas taip pat yra labai svarbi visos *sui generis* geografinių nuorodų apsaugos sistemos dalis. Tačiau šios sąvokos supratimas perėjo nuo siauro fizinio į kiek platesnį, istoriją, reputaciją ir tradicines žinias apimančią sampratą. Jau pirmajame su geografinėmis nuorodomis susijusiame reglamente¹ buvo išskirta ir griežti saugomos kilmės vietos nuorodos (toliau – SKVN) reikalavimai, kokybę ir savybes siejė iš esmės arba išimtinai su tam tikra geografinė aplinka su jai būdingais gamtos ar žmogaus

¹ 1992 m. liepos 14 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2081/92 dėl žemės ūkio produktų ir maisto produktų geografinių nuorodų ir kilmės vietos nuorodų apsaugos.

veiklos veiksniais ir gamybos, perdirbimo ir paruošimo atlikimu toje konkrečioje įvardintoje geografinėje vietovėje, ir kiek laisvesni reikalavimai saugomai geografinėi nuorodai, kurios gavimui pakanka nustatyti, kad geografinė kilmė lemtų prekių reputaciją ir bent vienas gamybos, perdirbimo ar paruošimo etapas būtų atliktas apibrėžtoje teritorijoje. Pastaruoju metu, vis daugiau remiamasi produkto reputacija ir jo istorijoje susiformavusiu produkto įvaizdžiu, šioms elementams įgyjant esminę reikšmę ir įtraukiant juos į geografinių nuorodų reglamentų apibrėžtis. Šis pokytis, lemia tai, kad šiandien geografinių nuorodų apsauga pagal Europos Sąjungos *sui generis* režimą labiau susijusi su istoriniu elementu, kurį sudaro istorinė informacija apie produktą, jo tradicines žinias ir socialinę bei ekonominę poveikį gamybos vietai (Zappalaglio, 2021, p. 60-68). Tokia sistema itin palanki tolesniam vystymuisi ir produktams, kurie tiesiogiai nėra susiję su *terroir*, tokiems kaip tradiciniai maisto produktai, amatininkų dirbiniai ir ne žemės ūkio gaminiai.

Apibendrinant, galima teigti, kad geografinė nuoroda tai žymuo, kuris atspindi vietos ir produkto ryšį. Šis ryšys, iš pradžių vertintas griežčiau, reikalaujant aišrios aplinkos ir produkto sąsajos, dabar apima ir reputacinius, istorinius ir kitus žmogiškuosius veiksnius. O toks ryšys su teritorija ir tradicija yra pagrindinis elementas, skiriantis geografinės nuorodas nuo kitų kokybės ženklų kaip nepriklausomą intelektinės nuosavybės teisę.

1.2. Geografinių nuorodų kilmė bei apsaugos raida tarptautiniu ir Europos Sąjungos lygmenimis

Šiandien, geografinės nuorodos visame pasaulyje naudojamos kaip prekės ženklo kūrimo, reputacijos atskleidimo, rinkodaros priemonė, todėl tapusios ir viena svarbiausių intelektinės nuosavybės apsaugos priemonių (Saqib, Sultan, 2013). Geografinės nuorodos yra savitą istoriją turinti intelektinės nuosavybės sritis, o nuo pirmųjų teisės aktų iki šių dienų palaipsniui išsivysčiusi sistema apima įvairius apsaugos periodus.

Geografinių nuorodų apsaugos ištakos sietinos su vynais – tai buvo pirmieji produktai, dėl kurių jau XVIII a. priimti pirmieji specialūs teisės aktai. Iš Portugalijos kilę Porto vynai, Tokaji vynai iš Vengrijos ir iš Italijos kilę Chianti vynai laikomi vienais pirmųjų įgijusių formalų geografinės nuorodos statusą (Meloni, Swinnen, 2018, p. 2). Pastarieji net iki šių dienų išlaikę savo vardą – šiuo metu Europos Sąjungoje yra saugomi kaip saugoma kilmės vietos nuoroda. Šiuolaikinių nepriklausomų geografinių nuorodų apsaugos režimų ištakos

sietinos su XIX a. pab. – XX a. vid. Prancūzija. Šiais režimais buvo siekiama užkirsti kelią vis didėjančiam sukčiavimui vynų rinkoje, apsaugoti autentiškų regionų vynų pavadinimus, išskirti asmenis, kuriems suteikiama teisė naudoti vynų pavadinimus atsižvelgiant į vietos gamybos metodus ir sukurti teisinius mechanizmus, saugančius regioninę reputaciją nuo piktnaudžiavimo (Gangjee, 2020, p. 4). Plėtojantis prekybai tarp valstybių, jos buvo vis labiau suinteresuotos kontroliuoti prekių, žymimų geografinėmis nuorodomis prekybą. Priežastys iš esmės ekonominės - vyndarių produktai dažnai duodavo didelį mokestinį ir tarptautinį pelną, tokios prekės taip pat garsina pačias valstybes ir ypač regionus, kur gaminamos prekės. Tačiau kartu ir siekis apsaugoti vartotojus nuo klaidinamo neteisingo vietovių pavadinimų naudojimo, žymėjimo (Birštonas et.al., 2010, p. 644-646).

Besiplečianti tarpvalstybinė prekyba davė impulsą tarptautinės apsaugos kūrimui. Tai atspindėjo 1883 m. Paryžiaus konvencijoje dėl pramoninės nuosavybės saugojimo, kurioje kilmės nuorodos ir kilmės vietos pavadinimai buvo įvardinti kaip pramoninės nuosavybės apsaugos objektai. Konvencija nustatė pagrindinį išipareigojimą valstybėms narėms užkirsti kelią prekių, kuriose tiesiogiai ar netiesiogiai naudojamos melagingos gaminių kilmės nuorodos arba melagingi duomenys apie gamintoją, pramonininką arba komersantą, importui. Bandant tokį objektą įvežti į jų teritoriją, jis turėjo būti areštuotas. Svarbu ir nustatytas platus suinteresuotųjų subjektų, kurie galėjo kreiptis dėl prekių su neteisėtai pažymėtomis nuorodomis sulaikymo. Konvencija suteikė šią teisę bet kuriam gamintojui, pramonininkui ar komersantui, nepriklausomai ar tai fizinis, ar juridinis asmuo, jei jie dalyvaudavo gaminant ar parduodant klaidinančiai nurodytą produktą ir buvo įsikūrę klaidingai nurodytoje kilmės vietoje, tos vietos regione arba šalyje, kurioje buvo naudojamas klaidinantis pavadinimas. Tai ypač aktualu geografinėms nuorodomis, nes jos, pagal prigimtį, neturi vieno konkretaus savininko, priešingai nei, pavyzdžiui, prekių ženklai (Birštonas et. al., 2010, p. 674-676). Paryžiaus konvencija yra esminė ir svarbiausia, nes tapo pagrindu vėliau sekusioms tarptautinėms sutartims. Viena jų – 1891 m. Madrido sutartis. Ja buvo siekiama geografinių nuorodų apsaugai skirtų nuostatų aiškumo ir veiksmingumo. Šią sutartį pasirašė valstybės turėjusios itin didelį interesą geografinių nuorodų aspaugos stiprinimui. Esminiai skirtumai ir patobulinimai – valstybės išipareigoja drausti ne tik melagingų kilmės nuorodų naudojimą, bet ir klaidinančių nuorodų naudojimą bei paliekama teisė valstybių teismams spręsti, kurios kilmės nuorodos laikytinos bendrinėmis. Vis dėlto, pripažįstama, jog ši sutartis nedaug skiriasi nuo Paryžiaus konvencijos (Birštonas et. al., 2010, p. 676-678).

Kitas reikšmingas geografinių nuorodų apsaugos žingsnis žengtas 1958 m. Lisabonoje priėmus tarptautinę sutartį dėl prekių kilmės vietos pavadinimų apsaugos ir tarptautinės registracijos (toliau – Lisabonos sutartis) (Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin and their International Registration, 1958). Šia sutartimi įteisintos geografinių nuorodų teisinės apsaugos galimybės tarptautinės registracijos pripažinimo būdu bei iš esmės patobulinta geografinių nuorodų apsauga, pripažįstant jų, kaip pramoninės nuosavybės objektų svarbą. Esminiai tai atskleidžiantys aspektai yra keli. Visų pirma, sukurta tarptautinių kilmės vietos nuorodų registracijos sistema, kuri administruojama Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacijos, bei apibrėžiamos registracijos taisyklės. Taip pat, aiškiai apibrėžiamas kilmės vietos pavadinimas bei kilmės šalis, tokiu būdu įtvirtinant, jog apsaugos objektas yra tik nuorodos, kurios siejamos su pažymėto gaminio ypatybėmis, priklausančiomis nuo geografinės aplinkos jų kilmės vietoje, o apsauga taikoma nuo bet kokia imitavimo ar nuorodos pasisavinimo, net jei nurodoma tikroji kilmė, ar pasitelkiamas vertimas ar šalia pridedami terminai „tipas“, „rūšis“ ir pan. Svarbu ir tai, kad jei nuorodos registruojamos, jų registracija neturi galiojimo pabaigos bei pavadinimas nebegali tapti bendrinio terminu (Birštonas et. al., 2010, p. 678-681).

Dėl geopolitinės ir ekonominės situacijos Lisabonos sutarties priėmimo metu, tarptautinėje bendruomenėje egzistavo susiskaldymas dėl atskiros sistemos poreikio. Todėl 1994 m. Pasaulio prekybos organizacija priėmė TRIPS sutartį. Ja buvo siekiama skatinti veiksmingą ir tinkamą intelektinės nuosavybės teisių apsaugą, užtikrinti, kad priemonės ir procedūros, skirtos intelektinės nuosavybės teisėms įgyvendinti, netaptų kliūtimi teisėtai prekybai bei mažinti kliūtis tarptautinėje prekyboje (Birštonas, 2010, p. 681). Šioje sutartyje pirmą kartą įvedamas „geografinės nuorodos“ terminas ir ji apibrėžiama kaip nuoroda, pagal kurią prekė identifikuojama kaip kilusi iš valstybės narės teritorijos, jos regiono ar vietovės, kai prekės kokybė, reputacija ar kita savybė iš esmės yra susijusi su jos geografine kilme. Vadinasi, jei prekės kokybė, reputacija ar kitos savybės iš esmės yra susijusios su prekės geografine kilme, tai gali būti pakankamas pagrindas pripažinti prekę geografine nuoroda (Taubman et. al., 2020). Kartu nustatomi ir apsaugos pagrindai, iš esmės reikalaujant, jog geografinės nuorodos būtų saugomos siekiant išvengti visuomenės klaidinimo dėl prekių kilmės ir užkirsti kelią nesąžiningai konkurencijai. Svarbu paminėti, kad TRIPS sutartyje nustatyti tik minimalūs apsaugos reikalavimai geografinėms nuorodoms, išskyrus vynus ir spiritinius gėrimus, kuriems nustatomi griežtesni apsaugos reikalavimai.

Europos Sąjungoje geografinių nuorodų apsaugos sistemos pradžią galima sieti su 1992 m. ir Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2081/92 dėl žemės ūkio produktų ir maisto produktų geografinių nuorodų ir kilmės vietos nuorodų apsaugos priėmimu. Juo buvo siekiama apsaugoti tradicinius žemės ūkio produktus, susijusius su konkrečiais regionais, užkirsti kelią piktnaudžiavimui, skatinti sąžiningą konkurenciją užtikrinti vienodą apsaugos sistemą visose valstybėse narėse. Nors savos geografinių nuorodų apsaugos sistemos kūrimas ir prasidėjo gana vėlai, tačiau ji vis vystėsi, priimant reglamentus skirtingų tipų produktams. Tai kartu įtvirtino ir produktų kategorijomis paremtą sistemą – skirtingų kategorijų produktai turėjo atskirus reglamentus. Vėliau buvo priimti reglamentai skirti vynų, aromatizuotų vynų, žemės ūkio produktų ir maisto produktų, spiritinių gėrimų geografinių nuorodų apsaugai. 2023 m. apsaugos sistema buvo išplėsta priimant reglamentą amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsaugai. Tačiau toks sistemos „skaldymas“ pagal produkto tipą kritikuotinas aspektas, kurį pastaraisiais metais siekė ištaisyti ir Europos Sąjunga. To pasekmė – 2024 m. balandžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2024/1143, kuriuo be kita ko buvo sukurtas vienas bendras instrumentas visoms maisto produktų, alkoholinių gėrimų geografinėms nuorodoms ir toliau tobulinama geografinių nuorodų registravimo ir apsaugos sistema (Kireeva, O'Connor, 2025).

Apibendrintai, galime teigti, kad prekyba yra pagrindinė priežastis, dėl kurios geografinės nuorodos buvo pradėtos naudoti istoriškai. Geografinių nuorodų apsaugos ištakas galima sieti su vynų gamyba ir XVII a. pabaiga. Iš pradžių jos buvo saugomos pagal vietos lygmens nacionalinius įstatymus, o XIX a. pabaigoje sparčiai išsiplėtus prekybai, ir atsiradus tarptautinės apsaugos poreikiui dėl pasikartojančios produktų imitacijos, išsivysčiusi į daugelį valstybių apimančius susitarimus, specifiskai pritaikytas taisykles, vėliau ir į *sui generis* apsaugos sistemas. Kertiniai susitarimai geografinių nuorodų apsaugos raidoje laikytini Paryžiaus konvencija, Madrido sutartis, Lisabonos sutartis ir TRIPS susitarimas, kurie vienas kitą papildydami išsivystė iki šių dienų. Tuo tarpu Europos Sąjunga, nors atskirą geografinių nuorodų apsaugos sistemą iš esmės pradėjo tik 1992 m., vystėsi vis plėsdama saugomų produktų geografinių nuorodų ratą bei stengdamasi harmonizuoti taisykles ir suvienodinti bei supaprastinti sistemą.

1.3. Amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsauga iki specialaus reglamento

2023 m. spalio 18 d. Europos Parlamentas ir Taryba priėmė Reglamentą (ES) 2023/2411 dėl amatininkų ir pramonės gaminių geografinių nuorodų apsaugos (toliau – APG Reglamentas ir Reglamentas (ES) 2023/2411). Kadangi Europos Sąjungoje egzistuojanti geografinių nuorodų sistema yra pagrįsta produktų kategorijomis, šis reglamentas yra ilgai lauktas ir svarbus žingsnis į priekį, papildantis apsaugos sistemą, iki šiol apėmusią tik vynus, spiritinius gėrimus ir žemės ūkio produktus. Dėl to, kad šiems produktams nebuvo taikoma Sąjungos lygmens *sui generis* apsaugos sistema, amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsauga vystėsi kiekvienoje valstybėje narėje atskirai, atsižvelgiant į kiekvienos šalies teisinę sistemą (García-Noblejas, 2025, p. 90). Tai lėmė ir skirtingas galimybes amatininkams ir pramonės gamintojams saugant savo produktus. Dėl to svarbu įvertinti iki naujojo reglamento priėmimo egzistavusias galimybes saugoti amatininkų ir pramonės gamintojų geografinės nuorodas tarptautiniu, Europos Sąjungos ir nacionaliniais lygmenimis.

Tarptautiniu lygmeniu Sąjunga yra sudariusi keletą dvišalių susitarimų, skirtų tik geografinėms nuorodoms, bei keletą prekybos susitarimų kuriuose įtraukiamos ir geografinės nuorodos. Pavyzdžiui 2017 m. tarp Europos Sąjungos ir Islandijos sudarytas susitarimas dėl žemės ūkio ir maisto produktų geografinių nuorodų apsaugos. Tačiau ne maisto produktai nėra įtraukti nei į šį, nei į kitus dvišalius susitarimus. Prekybos susitarimuose, tokiuose kaip 2018 m. sudarytame Europos Sąjungos ir Japonijos Ekonominės partnerystės susitarime, Europos Sąjungos, Kolumbijos, Ekvadoro ir Peru Prekybos susitarime, *a priori* neišskirti ne žemės ūkio produktai, tačiau yra palikta galimybė ateityje iš naujo svarstyti saugomų geografinių nuorodų sąrašo pakeitimus (Thirion, 2019, p. 6). Taigi, tarptautiniai susitarimai jokios registracijos sistemos ar apsaugos amatininkų ir pramonės gamintojų geografinėms nuorodoms nesuteikė.

Tam tikrą tarptautinę apsaugą galėjo įgyti subjektai iš valstybių, prisijungusių prie Lisabonos sutarties. Pagal Lisabonos sutartį įregistruotoms kilmės vietos nuorodoms, nepriklausomai nuo rūšies, suteikiama apsauga visose dalyvaujančiose šalyse, apsauganti jas nuo pasisavinimo, imitacijos ir klaidinančio naudojimo, net ir tada, kai prie jų pridedami tokie žodžiai kaip „rūšis“, „tipas“ ar „imitacija“. Tačiau šia sistema Europos Sąjungoje pasinaudoti galėjo tik gamintojai iš Bulgarijos, Čekijos, Prancūzijos, Italijos, Vengrijos ir Slovakijos, tai yra, tik valstybių, prisijungusių prie Lisabonos sutarties. Taigi ši sistema,

nors ir suteikė galimybę gauti tarptautinę apsaugą, tačiau jos taikymo sritis apsiribojo tik susitariančiosiomis šalimis, t. y. nors dalyvaujančių Europos Sąjungos valstybių narių gamintojai galėjo užsitikrinti pripažinimą užsienyje, tačiau tik kitų Lisabonos sutartį pasirašiusių šalių jurisdikcijoje.

Europos Sąjungos lygmeniu *sui generis* apsaugos sistema amatininkų ir pramonės gamintojų gaminiais neegzistavo, tačiau gamintojai tam tikrais atvejais turėjo galimybę pasinaudoti kitais apsaugos mechanizmais. Visų pirma, siekti apsaugos Sąjungos lygmeniu buvo galima pasitelkiant Europos Sąjungos prekių ženklo apsaugą būtent registruojant kolektyvinį Europos Sąjungos ženklą. Europos Sąjungos kolektyviniu ženklu laikomas Europos Sąjungos prekių ženklas, kurio paraiškoje buvo nurodyta, kad jis yra toks, ir dėl kurio galima ženklo savininke esančios asociacijos narių prekes arba paslaugas atskirti nuo kitoms įmonėms priklausančių prekių arba paslaugų, o ženklais leidžiama būti ir žymenims arba nuorodoms, kuriais prekyboje galima nurodyti geografinę prekių ar paslaugų kilmės vietą (Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2017/1001, 2017, 74 str.). Naudojantis šiomis taisyklėmis, registruoti prekių ženklą nurodant geografinę kilmę galima tik gamintojų, paslaugų teikėjų ar prekybininkų asociacijos ir kiti viešieji juridiniai asmenys. Taigi apribojama galimybė vienam subjektui kreiptis dėl registracijos ir apsaugos kaip prekių ženklui. Tiesa, reglamente išskirta, jog jei subjektas turi teisę naudoti tam tikrą geografinį pavadinimą, jam negali būti uždrausta tai daryti kolektyvinio Europos Sąjungos ženklo pagrindu. Taigi tam tikrą apsaugą amatininkų ir pramonės gamintojų naudojamų produktų pavadinimai, darantys nuorodą į geografinę kilmę, galėjo įgyti pasitelkdami prekių ženklų apsaugą, tačiau tik kolektyviai ir laikantis šiai intelektinės nuosavybės teisei būdingų reikalavimų ir procesų (European Commission, 2021).

Europos Sąjungos lygmeniu galima įžvelgti ir tam tikrų produktų, kurie galėtų priklausyti amatininkų ir pramonės gamintojų gaminiais, tačiau dėl jų specifikos, šie produktai jau galėjo pasinaudoti kito reglamento suteikiama apsauga. Šienas, eteriniai aliejai, kamštiena, košenilis, gėlės ir dekoratyviniai augalai, vilna, vytelės, linai ir medvilnė – tai išvestiniai produktai iš žemės ūkio produktų. Jie, pagal 2012 m. lapkričio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) Nr. 1151/2012 dėl žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemų², buvo laikomi žemės ūkio produktais, skirtais žmonių vartojimui, dėl to jiems suteikiant galimybę saugoti geografines nuorodas. Pavyzdžiui, itališkas eterinis aliejus Bergamotto di Reggio Calabria, kuris, nors ir gaunamas iš žemės ūkio produkto, yra esminis tualetinio vandens – ne žemės ūkio ir ne su maisto produktais

² Šiuo metu nurodytas reglamentas yra panaikintas ir pakeistas Reglamentu (ES) 2024/1143.

susijusio produkto – komponentas (Thirion, 2019, p. 7). Tačiau ši sistema tiko tik itin siauram ratui amatininkų ir pramonės gamintojų produktų.

Iš esmės neegzistuojant jokiai vieningai tarptautinei ar Europos Sąjungos mastu veikiančiai apsaugai, amatininkų ir pramonės gamintojų geografinės nuorodos daugiausiai apsaugos perspektyvų turėjo nacionaliniame lygmenyje. Nacionaliniuose įstatymuose įtvirtintas geografinių nuorodų sistemas amatininkų ir pramonės gamintojų produktams turėjo 16 valstybių, tarp kurių Latvija, Kroatija, Bulgarija, Slovėnija. Tačiau visos šios apsaugos sistemos skiriasi savo taikymo sritimi, administravimu, mokesčiais ir vykdymo užtikrinimo priemonėmis. Pavyzdžiui, Latvijoje geografinių nuorodų apsauga nustatyta bendrame prekių ženklų bei geografinių nuorodų įstatyme. Pagal šį įstatymą, apsaugos režimas taikomas visiems produktams net nereikalaujant registracijos. Geografinės nuorodos vertinamos per atpažįstamumo prizmę - vartotojai ir rinkos dalyviai turi pripažinti, kad ji yra susijusi su konkrečia prekių ar paslaugų kilme (EUIPO, 2024, p. 194). Tuo tarpu Prancūzijoje įtvirtinta viena iš nedaugelio nacionalinių *sui generis* sistemų, kuri nustato griežtus reikalavimus geografinės nuorodos statuso suteikimui: produkto gamybos ar perdirbimo sąlygos turi atitikti kompetentingos nacionalinės institucijos – Nacionalinio intelektinės nuosavybės instituto (pranc. *Institut National de la Propriété Intellectuelle*) – patvirtintas specifikacijas (EUIPO, 2024, p. 123). Belgijoje apsauga suteikiama tik iš Valonų (pranc. *Wallonie*) regiono kylantiems gaminiams.

Kai kuriose valstybėse gamintojai galėjo naudotis specialių aktų tik konkrečioms produktams suteikiama apsauga. Tokia situacija buvo Vokietijoje, kurioje patvirtintais reglamentais Solingen Verordnung ir Glashütte Verordnung buvo saugomos nuorodos į Zolingeną (vok. *Solingen*) regione ir Glashütte mieste gaminamus produktus (EUIPO, 2024). Specifiškai, Zolingen regionas žinomas dėl stalo įrankių ir namų apyvokos reikmenų, todėl pagal reglamentą, norint naudoti nuorodą „Solingen“, produktai turi būti pagaminti Zolingen regione ir atitikti tam tikrus gamybos kokybės standartus. Tuo tarpu Glashütte mieste pagaminti laikrodžiai yra pelnę tarptautinį pripažinimą dėl aukščiausios kokybės ir meistriškumo. Todėl siekiant užtikrinti, kad teritorijoje gaminami laikrodžiai atitiktų meistriškumo ir kokybės standartus bei išlaikytų prestižą ir autentiškumą, Glashütte nuoroda yra saugoma.

Valstybėje neegzistuojant atskirai sistemai ar specialioms teisės aktams, buvo galima pasinaudoti prekių ženklų ar konkurencijos įstatymų suteikiama apsauga (Thirion, 2019, p.8). Prekių ženklų apsauga, dėka Europos Sąjungos Direktyvos Nr. 2015/2436, didžiąja dalimi yra vienoda visose Europos Sąjungos valstybėse narėse. Bendriausia prasme,

geografinės nuorodos negali būti visu prekės ženklu, o tik sudėtine dalimi. Kiek kitokia situacija yra taikoma kolektyviems ženkams. Pavyzdžiui Lietuvoje, apsauga galėjo būti įgyjama taikant kolektyvinio prekių ženklo apsaugą, kaip tai nurodyta, Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatyme (toliau – Prekių ženklų įstatymas) (Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymas, Valstybės žinios, 2000-10-31, Nr. 92-2844). Kolektyvinis ženklas gali būti registruojamas asmenų sąjungos vardu, kartu pateikiant kolektyvinio ženklo naudojimo nuostatus. Šis ženklas gali būti sudaromas iš nuorodos į geografinę kilmę, neuždraudžiant kitiems subjektams naudoti tokius žymenis prekyboje, jeigu laikomasi sąžiningos pramoninės ar komercinės veiklos praktikos, pavyzdžiui teisėtai naudojant geografinį pavadinimą. Tačiau tokiam ženklui taikomos visos prekių ženklų taisyklės, reglamentuojančios jo naudojimą ir apsaugą. Pavyzdžiui, Prekių ženklų įstatymo 7 str. išskiriama, jog ženklas gali būti neregistruojamas arba jo registracija panaikinama, jei sudarytas tik iš tokių žymenų arba nuorodų, kurie prekyboje gali būti naudojami žymėti rūšiai, kokybei, kiekiui, paskirčiai, vertei, geografini kilmėi. Taip pat, tai, jog registruotas ženklas galioja 10 metų, šį terminą vis pratęsiant. Be kita ko, Lietuva ir kelios kitos valstybės³ turi priėmusios nacionalinius sertifikavimo ženklus, kuriais buvo galima nurodyti geografinę kilmę. Tačiau tokia galimybė ir reikalavimai priklauso nuo kiekvienos šalies teisinės sistemos ir jiems galioja bendri prekių ženklų sistemos reikalavimai (Birštonas et.al., 2010, p. 667-669).

Konkurencijos teisėje numatytos nesąžiningos konkurencijos taisyklės bei įstatymai skirti vartotojų teisių apsaugai taip pat galėjo būti naudojami. Visose Europos Sąjungos valstybėse narėse yra sąžiningą verslo praktiką reglamentuojančių teisės aktų ir su vartotojų apsauga susijusių įstatymų, kurie vienaip ar kitaip gali būti pasitelkiami geografinėms nuorodomis apsaugoti (EUIPO, 2019, p. 24-25). Šiais įstatymais teisėtą interesą turintiems asmenims bei vartotojams suteikiama apsauga nuo nesąžiningos komercinės veiklos, visų pirma, kai pateikiama klaidinanti informacija apie pagrindines produkto savybes, pavyzdžiui, jo geografinę kilmę. Tokia nuostata įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 15 str. kaip veiksmai, prieštaraujantys ūkinės veiklos sąžiningai praktikai ir geriems papročiams, kai tokie veiksmai gali pakenkti kito ūkio subjekto galimybėms konkuruoti (Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas, Valstybės žinios, 1999-04-02, Nr. 30-856). Tuo tarpu vartotojų teises ginantys teisės aktai taip pat numato tam tikrus draudimus komerciniams subjektams atlikti veiksmus, galinčius suklaidinti vartotojus dėl geografinės kilmės. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos nesąžiningos

³ Šios valstybės yra Airija, Danija, Italija, Ispanija, Malta, Lenkija, Rumunija ir Švedija.

komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatyme numatyta, jog veikla laikoma nesąžininga, jei ji yra klaidinanti (Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas, Valstybės žinios, 2008-01-15, Nr. 6-212). Toks klaidinimas gali pasireikšti pateikiant apgaulingą informaciją arba faktiškai tiksliai, bet dėl vieno ar kelių elementų apgaunančią arba galinčią apgauti vidutinį vartotoją, kai taip vartotojas gali būti ar yra skatinamas priimti tokį sprendimą dėl sandorio, kurio jis kitomis aplinkybėmis nebūtų priėmęs. Kaip vienas iš šių elementų numatoma geografinė arba komercinė kilmė. Tačiau šio įstatymo pagrindu teisę reikšti pretenzijas ir ginti pažeistas teises turi ne geografinės nuorodos savininkai ir teisėti naudotojai, o vartotojai, valstybės, savivaldybių institucijos ir įstaigos, vartotojų asociacijos bei Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba *ex officio* (Birštonas et.al., 2010, p. 674). Tai reiškia jog dėmesys labiau skiriamas vartotojų, o ne gamintojų interesų apsaugai.

Iš aptartų alternatyvių apsaugos galimybių galime matyti, kad vieningos sistemos nebuvimas sukūrė fragmentišką ir nenuoseklią apsaugą atskirose valstybėse narėse. Visos šios nurodytos sistemos galėjo būti pasitelkiamos, tačiau nėra pakankamos ilgalaikėje perspektyvoje, nes neatspindi geografinių nuorodų unikalaus pobūdžio ir paskirties. Gamintojai egzistavo teisinio neužtikrintumo situacijoje, nes apsaugos lygis, kurį gali įgyti, priklausė tik nuo jų buvimo vietos. Pavyzdžiui, tokiose šalyse kaip Prancūzija, kurios turėjo sukūrusios nacionalines geografinių nuorodų apsaugos sistemas, gamintojams buvo prieinamos tinkamesnės ir labiau pritaikytos šiems produktams priemonės, tuo tarpu gamintojai Lietuvoje iš esmės galėjo remtis tik prekių ženklų ir konkurencijos teisės teikiamomis alternatyvomis. Kiekvienas iš aptartų būdų turi ir specifinių reikalavimų, apsaugos taisyklių kurie nėra tinkami užtikrinti būtent geografinės nuorodos, kaip atskiros ir savitos intelektinės nuosavybės teisės, apsaugos ir ypač šios apsaugos tarpvalstybiniu lygmeniu. Todėl amatininkai ir pramonės gamintojai atsiduria nepalankioje padėtyje, lyginant su tokiais sektoriais kaip vynų ar spiritinių gėrimų gamyba, kuriems taikoma speciali Sąjungos lygmens sistema.

Apibendrinant, galima teigti, jog ilgą laiką Europos Sąjungos geografinių nuorodų sistemoje egzistavo spraga – vienos sistemos amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsaugai trūkumas. Šių produktų gamintojams teko ieškoti kitų būdų apsaugoti savo teises ir iš esmės tik nacionaliniuose lygmenyse. Pavienės nacionalinės sistemos šioje srityje didino fragmentaciją ir aptariamų produktų apsauga, pasinaudojant prekių ženklų apsauga, konkurencijos taisyklėmis, specialiais aktais ar tik tam tikrose valstybėse egzistuojančiomis *sui generis* sistemomis, negalėjo užtikrinti tokios

tarpvvalstybinės apsaugos, kuri suteiktina geografinėms nuorodomis, atsižvelgiant į jų specifiką, unikalų pobūdį.

1.4. Specialaus reglamento amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsaugai priėmimo priežastys

1.4.1. Teisinės sistemos prielaidos

Naują etapą ne maisto produktų geografinių nuorodų apsaugos sistemoje pradėjęs APG Reglamentas buvo ilgo ruošimosi, tyrimų ir konsultacijų rezultatas. Dar 2011 m. Europos Sąjungos komisija (toliau – Komisija) savo komunikate išskyrė tarp valstybių narių sistemų egzistuojančią fragmentaciją dėl ne maisto produktų geografinių nuorodų apsaugos, kaip galinčią daryti neigiamą poveikį vidaus rinkos veikimui (Europos Komisija, 2011, p. 18). Tai buvo esminės iniciatyvos pradžia nulėmusi tyrimą apie egzistuojančias valstybių narių sistemas, poreikį bei apsaugos ekonominį poveikį, o vėliau ir prisijungimą prie Lisabonos sutarties Ženevos akto. Priiimti tarptautiniai įsipareigojimai tapo papildomu stimulu imtis šios apsaugos sistemos spragos užpildymo klausimo, nors prielaidas šios sistemos kūrimui galime matyti ir iš pačios Europos Sąjungos teisinės sistemos ir teisės aktų.

Europos Sąjungos Sutarties 3-iojo straipsnio 3-ioje dalyje nurodoma jog yra sukurama vidaus rinka ir išskiriama, jog Sąjunga „gerbia turtingą savo kultūros ir kalbų įvairovę bei užtikrina, kad Europos kultūros paveldas būtų saugomas ir turtinamas“ (Consolidated version of the Treaty on European Union, 2012 m. spalio 26 d.). Taigi, kurdama ir plėtodama vidaus rinką Sąjunga įsipareigoja ne tik užtikrinti laisvą prekių, paslaugų ir asmenų judėjimą, bet ir apsaugoti bei puoselėti kultūrinį paveldą, kuris yra neatsiejama regioninės tapatybės dalis. Atsižvelgiant į tai, kad geografinių nuorodų esmė ir yra objektai susiję su specifinių teritorijų istorinio vystymosi bei kultūriniais aspektais, jų apsauga Sąjungos lygmeniu galėtų reikšmingai prisidėti prie šių vertybių ilgalaikio išsaugojimo. Tokiu būdu viename pamatinių Sąjungos dokumentų įsipareigojama kuriant vidaus rinką atsižvelgti, be kitų veiksnių, ir į savo istoriją, kultūrinį paveldą ir tai reprezentuojančius objektus ir subjektus. Todėl naujo reglamento priėmimas prisideda prie Europos Sąjungos Sutartyje įtvirtinto įsipareigojimo gerbti ir puoselėti Sąjungos kultūros paveldą įgyvendinimo.

Kitame pamatiniame Europos Sąjungos dokumente, Sutartyje dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV), taip pat galime matyti įsipareigojimus, kurių pilnavertiškam išpildymui pasitarnaus naujasis APG Reglamentas (Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija, 2012 m. spalio 26 d.). Tai yra vienodos intelektinės nuosavybės teisių apsaugos užtikrinimas ir bendros prekybos politikos vykdymas, vartotojų interesų, specifškai teisės į informaciją, apsauga bei pakartotas įsipareigojimas saugoti kultūrinį paveldą. SESV 118 str. išskirta, jog būtent vidaus rinkos kūrimo ir palaikymo procese intelektinės nuosavybės teisės turi būti užtikrinamos Sąjungos lygmeniu, visą tai reguliuojant per centralizuotą leidimo suteikimo koordinavimo ir priežiūros tvarką. Iki šiol, tokia tvarka būtent amatininkų ir pramonės gamintojų gaminiais nebuvo numatyta, tad tokios sistemos sukūrimas įgyvendina nurodytą įsipareigojimą ir prisideda prie vidaus rinkos stiprinimo. Bendros prekybos politikos, grindžiamos vienodais principais, ypač keičiant muitų normas, sudarant susitarimus dėl muitų tarifų ir prekybos, susijusius su, be kita ko, intelektinės nuosavybės komerciniais aspektais išskirtas SESV 207 str. Tuo tarpu SESV 169 str. kalbama apie vartotojų interesų rėmimą ir aukšto lygio apsaugą. Analizuojamos temos kontekste aktualu būtent skatinama vartotojų teisė į informaciją. Geografinės nuorodos yra viena priemonių, padedančių vartotojui įsitikinti, kad įsigijamas produktas atitiks standartus, kokybę ir požymius kurių iš jo tikimasi dėl specifinės gamintojo vietos. Suteikiama galimybė Sąjungos lygmeniu užtikrinti produktų autentiškumą padidina vartotojų informuotumą. Be kita ko, geografinės nuorodos padeda įveikti informacijos asimetriją, suteikdamos informacijos apie produkto savybes ir kokybę tokiu būdu didindamos vartotojų pasitikėjimą, darydamos įtaką pasirinkimui mokėti daugiau ir sukuria nišines rinkas, kurios kitu atveju tikėtina ir neatsirastų (Moschini, Menapace, ir Pick, 2008 cituota Europos Komisija, 2020). Tuo tarpu pagal SESV 167 str., Sąjunga turi prisidėti prie valstybių narių kultūrų klestėjimo, gerbdama jų nacionalinę ir regioninę įvairovę ir kartu išskeldama bendrą kultūros paveldą ir į šiuos aspektus turi atsižvelgti imdamasi veiksmų pagal kitas Sutarčių nuostatas. Taigi čia taip pat patvirtinamas įsipareigojimas saugoti Sąjungos paveldą ir skatinti kultūrų įvairovę, kiek tai susiję su tradiciniais amatais, gaminiais ir jų išsaugojimu. Šiuo atžvilgiu naujojo reglamento priėmimas prisideda prie vidaus rinkos palaikymo proceso, pirkėjų interesų bei kultūrinio paveldo apsaugos.

Tarptautiniu lygmeniu svarbus 2015 m. priimtas Ženevos aktas, kuris Lisabonos sutarties apsaugą išplėtė nuo tik kilmės vietos nuorodų iki apimančios ir geografinės nuorodas. Be kita ko, šis aktas sudarė galimybes prisijungti ne tik atskiroms valstybėms narėms, bet ir tarptautinėms organizacijoms. Tai atvėrė kelią Europos Sąjungai, kuri prie

susitarimo prisijungė 2019 m. Vienas esminių iš Lisabonos sutarties kylančių ir priimtų įsipareigojimų yra visų tipų geografinių nuorodų apsauga. Ženevos akte geografinės nuorodos nėra skirtomis pagal rūšį – apsauga turi būti suteikiama priklausomai nuo to, ar objektas atitinka keliamus teritorijos, ypatybių kriterijus. Tai suponuoja, jog iki prisijungimo Sąjungoje galiojusi sistema nėra pakankama ir, siekiant laikytis priimtų tarptautinių įsipareigojimų, reikalingi pokyčiai. Taigi prisijungdama prie Lisabonos sutarties Ženevos akto kartu ir tarptautinių lygmeniu įsipareigojo atnaujinti egzistuojančią geografinių nuorodų sistemą ir ją išplėsti apimant ne tik maisto ir žemės ūkio produktus, bet ir amatininkų, pramonės gamintojų produktus.

Šių teisės aktų analizė rodo, jog APG Reglamento priėmimas yra nuoseklus ir logiškas Europos Sąjungos teisės raidos žingsnis, atitinkantis tiek kultūros paveldo apsaugos, tiek intelektinės nuosavybės teisių užtikrinimo bei vartotojų interesų gynimo principus. Jis ne tik padeda mažinti iki šiol egzistavusią fragmentaciją, bet ir įgyvendina tarptautinius bei Europos Sąjungos sutartyse nustatytus įsipareigojimus. Reglamento priėmimas užpildo iki šiol egzistavusią reguliavimo spragą sudarydamas sąlygas plėtoti vidaus rinką apsaugant kultūrinį šalių ir regionų identitetą, labiau užtikrinant vartotojų ir intelektinės nuosavybės teisių turėtojų interesų apsaugą.

1.4.2. Ekonominės priežastys

Vieningos regioninės apsaugos sistemos nebuvimas dėl egzistuojančios fragmentacijos ne tik didina gamintojų išlaidas ir teisinį netikrumą, bet ir neskatina investicijų į tradicinius amatus. Todėl *Sui generis* apsaugos sistemos sukūrimo Sąjungos lygmeniu poreikis egzistuoja ne tik iš teisinės pusės, kiek tai numatyta tiesiogiai sutartyse, teisės aktuose, ar kyla iš tarptautinių Sąjungos įsipareigojimų, bet ir iš ekonominės perspektyvos.

Analizuojant ekonomines prielaidas, išskirtina, jog pastaruoju metu vis labiau nusistovi mintis, kad intelektinės nuosavybės teisių ekonominės svarbos įrodinėti nebereikia, nes šios teisės, įvairiomis formomis ir pavidalais, jau yra tapusios esminėmis Europos Sąjungos ekonomikos sudėtinėmis dalimis (Europos Komisija, 2011). Geografinės nuorodos, kaip vienos iš intelektinės nuosavybės teisės rūšių, pasižymi tiek bendra visoms intelektinės nuosavybės teisėms būdinga, tiek tam tikra savita, jų specifikos nulemta nauda. Esminė specifika susiklosto dėl šių intelektinės nuosavybės teisių „pririšimo“ prie teritorijos. Tai suponuoja, kad pagrindinė nauda bus nešama apibrėžtam regionui, kuris ir yra atsakingas

už produkto atsiradimą, puoselėjimą ar suteikimą jam svarbių savybių. Todėl galima teigti, kad teigiamai prisidedama taipogi prie vidaus rinkos palaikymo bei atskirai kiekvienos valstybės ekonomikos būtent per turizmo, investicijų skatinimą, darbo vietų sukūrimą.

Geografinių nuorodų kuriama nauda pasireiškia per įvairias sritis. Visų pirma, apsaugos sistema yra itin vertinga Europos gamintojams. Ji skatina užtikrinčiau ir saugiau investuoti į saugomų objektų gamybą, pardavimą bei plėtojimą, nes leidžia užtikrinti veiksmingą savo gaminių atpažinimą bei apsaugą nuo imitavimo. Gamintojų požiūriu geografinės nuorodos taip pat yra patraukli produktų reputacijos apsaugos ir gerinimo priemonė, nes sukuria nišines rinkas ir didina vartotojų norą mokėti (Vandecandelaere ir kt., 2018 cituota Europos Komisija, 2020). Be kita ko, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto teigimu, įmonės, kurios naudoja intelektinės nuosavybės suteikiamomis teisėmis paprastai daug investuoja į aukšto lygio įgūdžių ugdymą, todėl turėtų būti remiamos apsaugant savo produktus ir praktinę patirtį, kad galėtų investuoti į naudingų įgūdžių ugdymą ir socialinio kapitalo plėtojimą, o ne į teisminės gynybos priemones (Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, 2015, p. 39). Tai suponuoja, jog veiksminga šių intelektinės nuosavybės teisių apsauga gali prisidėti prie didesnio amatų patrauklumo ir investicijų į šių objektų gamybos sritis skatinimą.

Kuriama ekonominė nauda pasireiškia ir per darbo vietų užtikrinimą. Subjektams, gaminantiems saugotinus produktus, kyla poreikis išlaikyti jų produktams pripažintą kokybės lygį. Tai reiškia ir investicijas į asmenis, kurie išmano atitinkamo produkto gaminimo, kūrimo specifikacijas, turi reikiamą praktinę patirtį (angl. *know-how*). Toks poreikis leidžia kurti patrauklias darbo vietas ir taip išlaikyti gyventojus, suteikiant didesnės kvalifikacijos ir geriau apmokamo darbo galimybes tiek didesnės konkurencijos vietovėse, tiek mažesniuose regionuose (Europos ekonomikos ir socialinių reikalų..., 2022, p. 129). 2019 m. atlikto tyrimo metu buvo nustatyta, jog geografinės nuorodos apsaugos įvedimas amatininkų ir pramonės gamintojų produktams turėtų teigiamą poveikį darbo darbo rinkai. Ataskaitoje galima matyti, kad užimtumas regioniniu lygmeniu gali padidėti 0,12-0,14 proc, padedant sukurti 284-338 tūkst. naujų darbo vietų visoje Europos Sąjungoje (Thirion, 2019). Todėl teikiama apsauga gali būti tinkama priemone didinti regionų konkurencingumą, skatinti investicijas ir stiprinti vidaus rinką. Tokios nuomonės laikosi ir Europos regionų komitetas, kurio teigimu suteikiama apsauga ne maisto ir ne žemės produktų geografinėms nuorodoms turėtų teigiamą poveikį regioninėms darbo rinkoms (Europos ekonomikos ir socialinių reikalų..., 2022, p. 129).

Vertinant naudą produktus gaminantiems regionams, išskirtinas ir poveikis turizmui. Vartotojai siekdami įsigyti autentišką produktą yra suinteresuoti rinktis ir kelionę į patvirtintą jo gamintojo vietą siekiant produktus įsigyti tiesiai iš gamintojų, stebėti kaip jie yra gaminami ar sužinoti daugiau apie produkto istoriją, tradicijas (WIPO, 2022). Dėl to galima teigti, jog suteikiama apsauga ir kartu su tuo patvirtinama produkto reputacija, skatina šiose teritorijose turizmą. Tai patvirtina ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, į kurį Europos Sąjungos Taryba kreipėsi rengdama APG Reglamentą. Jų teigimu geografinių nuorodų teikiama apsauga skatina regionuose tvarų turizmą, ir ypač nišinę turizmo veiklą, orientuotą į gaminių reputaciją (Europos ekonomikos ir socialinių reikalų..., 2022, p. 129).

Galima teigti, jog ekonominės paskatos priimti naują, amatininkų ir pramonės gamintojų gaminių apsaugai skirtą reglamentą gali būti įžvelgiamos įvairios – nešančios naudą Sąjungos vidaus rinkai, o kartu ypač saugomus produktus gaminantiems regionams. Būtent geografinės nuorodos yra kūrybiškas būdas Sąjungai išlaikyti valstybių narių išskirtinumus ir apsaugoti atskiras vietas pramonės šakas, kartu gaunant ekonominę naudą. Veiksminga intelektinės nuosavybės apsauga gali prisidėti ir prie didesnio tradicinių amatų patrauklumo, investicijų į šį sektorių skatinimo. Taigi geografinių nuorodų suteikiama ekonominė nauda, matoma per turizmo, investicijų skatinimą, darbo vietų kūrimą ir išlaikymą suponuoja tai, kad viena iš APG Reglamento prielaidų buvo ekonominės naudos siekis ir užtikrinimas ilgalaikėje perspektyvoje.

1.4.3. Kultūrinės ir socialinės priežastys

Nors Europos Sąjungos ištakas galima sieti su bendrosios rinkos kūrimo siekiu ir ekonominio bendradarbiavimo skatinimu, ilgainiui tikslai buvo išplėsti ir į kitas sritis, tarp kurių socialinės, kultūrinės apsaugos, plėtros, vystymo tikslus⁴. Kadangi geografinės nuorodos glaudžiai susiję su konkrečia geografinė vietove ir gamyba dažnai priklauso nuo vietos praktinės patirties ir yra grindžiama vietos gamybos metodų, įtvirtintų tokių gaminių

⁴ Europos Sąjungos ištakas siejamos su 1951 m. įkurta Europos anglų ir plieno bendrija, kurią plėtodamos valstybės steigėjos ėmė bendradarbiauti ir kituose ekonomikos sektoriuose. Tai nulėmė Europos ekonominės bendrijos įsteigimą 1957 m., kurios tikslas buvo skatinti glaudesnius ryšius ir ekonomikos augimą didinant prekybą. 1992 m. pasirašius Maastrichto sutartį įkurta Europos Sąjunga ir nustatytos aiškos užsienio ir saugumo politikos ir glaudesnio bendradarbiavimo teisingumo ir vidaus reikalų srityje taisyklės. Ši progresija rodo vystymąsi nuo ekonominių tikslais paremtos bendrijos iki socialinius, kultūrinius ir kitus vidaus reikalus prižiūrinčios Sąjungos. Plačiau: <https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu> [It](https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu)

kilmės regiono kultūros ir socialiniame pavelde, naudojimu, apsaugos sistemos išplėtimą amatininkams ir pramonės gamintojams galima vertinti ir iš socialinių bei kultūrinių perspektyvų.

Nuo 2006 m. Europos Sąjunga yra UNESCO konvencijos dėl kultūros raiškos įvairovės apsaugos ir skatinimo dalyvė, o veikdama pagal Sutarčių nuostatas turėtų veikti atsižvelgdama į kultūros aspektus, visų pirma siekdama gerbti ir skatinti savo kultūrų įvairovę, kaip tai įtvirtinta Europos Sąjungos Sutarties 167 str. 2017 m. įvykusiame susitikime valstybių ir vyriausybių vadovai patvirtino įsipareigojimą kurti Sąjungą, kuri saugo savo kultūros paveldą ir skatina kultūros įvairovę (European Commission, 2019, p. 4). Amatai kyla iš ilgą laiką palaikytų tradicijų bei yra iš kartos į kartą perduodamų žinių rezultatas. Todėl šių produktų savybės, išpuoselėtos per daugelį metų gali būti neatsiejama bendruomenių identiteto dalis. Suteikiama apsauga tokiems gaminiams yra paskata išlaikyti tradicinius gamybos metodus ir aukštus kokybės standartus. Tokios pozicijos laikosi ir Europos regionų komitetas, kurio nuomone Europos socialinio ir kultūros paveldo išsaugojimą galima užtikrinti ir pasinaudojant amatininkų bei pramonės gamintojų praktine patirtimi, istoriškai sukaupia Europos Sąjungos regionuose (The European Committee of the Regions, 2015, p. 13). Taigi užtikrinant amatininkų gaminių apsaugą, Sąjunga gali laikytis įsipareigojimų saugoti ir puoselėti Europos kultūros paveldą.

Kitas svarbus aspektas sietinas su socialinėmis paskatomis. Geografinių nuorodų produktai dažnai gaminami regionuose, kuriuose tradiciniai amatai ir pramonė yra svarbi vietos tapatybės dalis, tačiau šios vietovės neretai susiduria su socialiniais ir geografiniais iššūkiais – gyventojų skaičiaus mažėjimu, jaunimo emigracija ir darbo vietos trūkumu. Skatindama aptariamų produktų apsaugą, Sąjunga siekia ne tik ekonominės naudos, bet ir socialinės sanglaudos stiprinimo šiuose regionuose. Jau aptartas darbo vietų kūrimo aspektas, investicijų pritraukimas ir vietos verslų palaikymas gali prisidėti prie bendruomenių išsaugojimo, socialinės gerovės augimo bei padėti kovoti su gyventojų skaičiaus mažėjimo tendencija, su kuria susiduria atokūs, mažiau išsivystę Sąjungos regionai (García-Noblejas, 2025, p. 95). Geografinių nuorodų apsaugos suteikimams amatininkų ir pramonės gamintojų produktams galėtų pagerinti vietiniais ištekliais pagrįstą pragyvenimą kaimo vietovėse, padėti išlaikyti gyventojų skaičių, skatinti ekonomikos įvairinimą ir stiprinti vietos gamintojų gebėjimą burtis į kolektyvines organizacijas (Thirion, 2019). Taip pat, aptariamieji produktai veikia kaip bendradarbiavimo tinklus palaikanti grandis, vienijanti gamintojus, vietos valdžios institucijas, turizmo organizacijas ir kitas suinteresuotas šalis. Toks tarpusavio ryšys stiprina vietos bendruomenių socialinį

kapitalą, skatina kolektyvinę atsakomybę už tradicijų išsaugojimą ir aukštų kokybės standartų laikymąsi (European Commission, 2014, p. 11). Atsižvelgiant į tai, nors ir netiesioginė, tačiau geografinių nuorodų nešama nauda gali būti bendruomenės formavimas bei ryšio stiprinimas regionuose, prisidedant prie perdedamų žinių, tradicijų ir vietos amatų, menų, kultūros saugojimu ir plėtojimu taip užkertant kelią darbo jėgos migracijai ir padedant išlaikyti bendruomenes kaimuose ar atokesniuose regionuose, skatinant jų vystymąsi.

Apibendrinant, galima teigti, kad APG Reglamento priėmimas ne tik prisideda prie Europos kultūros paveldo išsaugojimo, bet ir padeda išlaikyti autentiškus gamybos metodus, puoselėti regionų tapatybę. Geografinės nuorodos vertintinos ne tik kaip ekonominis įrankis, bet ir socialinės sanglaudos priemone, skatinančia bendruomenių vystymąsi, žinių, tradicijų perdavimą bei darbo jėgos migracijos prevenciją. Tokiu būdu šių nuorodų apsauga turėtų teigiamą poveikį Sąjungos regionų kultūrinei ir socialinei gerovei.

2. Europos Sąjungos reglamentas amatininkų ir pramonės gamintojų gaminių geografinių nuorodų apsaugai: požymiai, probleminiai aspektai bei iššūkiai

2.1. Apsaugos objektas, jo apibrėžimo problematika

Pradėjus taikyti APG Reglamentą, be kita ko, muilas, lininis audinys, porceliano puodeliai, akmens dirbiniai taip pat galės įgyti geografinės nuorodos apsaugą, kaip iki šiol galėjo šampanas, kumpis ar viskis. Tačiau akivaizdu, kad šie gaminiai yra labai skirtingi, todėl taikyti visiškai identišką reguliavimą šiems objektams būtų sudėtinga. Pavyzdžiui, šampanui ir porceliano puodeliui numatyti vienodą saugomo objekto apibrėžimą ir suvokimą nebūtų tinkama, nes neatspindėtų specifikos, kuri šiems produktams ir suteikia atitinkamą vertę. Dėl to, nagrinėjant naująjį amatininkų ir pramonės gamintojų reglamentą, būtina analizuoti, kaip jame apibrėžiami saugomi objektai, kas laikoma amatininkų ir pramonės gamintojų produkcija ir kokie reikalavimai keliami gaminiams.

Visų pirma svarbu analizuoti, kas yra „amatininkų ir pramonės gaminiai“. Reglamente šie gaminiai apibrėžiami kaip viena sąvoka, t.y. neišskiriant amatininkų ir pramonės gaminių, nepaisant to, kad pasiūlymo teikimo etape, šios sąvokos buvo apibrėžiamos atskirai (Budileanu, 2024, p. 483). Šie gaminiai gali būti apibrėžiami kaip:

- a) Gaminiai, kurie pagaminti tik rankomis arba naudojant rankinius ar skaitmeninius įrankius, ar mechanines priemones, kai rankų darbas yra svarbi užbaigto gaminio dedamoji;
- b) Gaminiai, pagaminti standartizuotu būdu, įskaitant serijinę gamybą, taip pat naudojant mašinas.

Taigi produktai, pagaminami vienu iš šių būdų, atitinka pirmąjį objektui keliamą reikalavimą aptariamo reglamento kontekste. Antrasis reikalavimas susideda iš trijų kumuliatyvių sąlygų, kurių visuma turi egzistuoti, siekiant gaminio pripažinimo saugotinu. Šios sąlygos yra susijusios su teritorija, savybėmis bei gamybos etapais. Kiekviena iš jų aptartina atskirai.

Pirmoji sąlyga yra teritorija – gaminio kilmės vieta yra konkreti vietovė, regionas arba šalis. Šiuo reikalavimu pabrėžiama, kad konkreti vietovė yra vienas esminių kriterijų. APG Reglamente tiksliai neapibrėžta, kaip turėtų būti nustatoma geografinė vietovė – nubrėžti aiškią ribą ir teigti, kad tam tikras amatas istoriškai susiformavo ir tebeegzistuoja vienoje vietoje, o vos už kelių metrų – ne, yra neįmanoma. Todėl geografinė vietovė kiekvieną

kartą priklausys nuo pačio produkto – kartais gali būti tam tikras regionas šalyje (pavyzdžiui Vilniaus kraštas), o kartais gali apimti net kelias valstybes (Budileanu, 2024, p. 486). Išskirtinas vienas svarbus teritorijos apribojimo draudimas – geografinė nuoroda negali apsiriboti tik vieno gamintojo valdomis. Tai gali daryti poveikį registracijos procesui, tačiau vertinant, ar gaminys tenkina sąlygą, būtiną siekiant geografinės nuorodos apsaugos, pakanka, kad gaminys būtų priskiriamas tam tikrai vietai, joje atsiradęs, puoselėjamas.

Antroji sąlyga yra susijusi su savybėmis – gaminio tam tikra ypatybė, reputacija ar kita savybė iš esmės siejama su jo geografinė kilme. Tokia sąlyga numatoma ir žemės ūkio produktų ir maisto produktų, spiritinių gėrimų ir vynų nuorodų apsaugos reglamentuose. Šio reglamento atveju išskirtina tai, kad amatų ir pramonės gaminių atveju nėra būtina, kad pati aplinka darytų poveikį gaminiui ir suteiktų jam tam tikrų savybių, kurias galima įgyti tik tam tikroje vietovėje (Europos ekonomikos ir socialinių reikalų..., 2022, p. 131). Atlikti tyrimai rodo, jog amatininkų ir pramonės gamintojų produktų ryšys beveik visada priklausys nuo žmogiškojo elemento, pavyzdžiui, nuo to, kaip produktas pagamintas ir nuo to, ar jis gaminamas pagal kodifikuotą ir vietinę gamybos praktiką, kuri skiriasi nuo įprastai taikomos tokio tipo produktams (Zappalaglio et. al., 2019, p. 53). Taigi, šiuo atveju ryšys yra daugiau kultūrinis ir techninis, t. y. apsauga yra susijusi su tam tikro regiono žiniomis, įgūdžiais ir tradiciniais gamybos metodais.

Trečioji sąlyga siejama su gamybos etapais – bent vienas produkto gamybos etapas vykdomas apibrėžtoje geografinėje vietovėje. Gamybos etapas apima fizinę gamybą, perdirbimą, gavimą, išgavimą, pjaustymą ar paruošimą, iki to momento, kai gaminys yra tokios formos, kad gali būti pateiktas rinkai. Kai kurie produktai iki patekimo į rinką gali praeiti itin daug etapų – nuo medžiagos išgavimo iki galutinio apipavidalinimo, dekoravimo. Kiti šių etapų gali turėti mažiau. Šių etapų svarba galutiniam rezultatui taip pat skiriasi kiekvieno produkto atveju. Tokią nuostatą galima pagrįsti prieš tai minėtu faktu, jog aplinkos poveikis gaminiui nėra būtinas ir, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomone, amatų ir pramonės gamintojų gaminių tapatybė, savitumas gali išlikti, net jei vienas iš gamybos etapų yra atliekamas kitame regione, nes jo tapatybė kyla iš gamybos istorijos ar metodo (Europos ekonomikos ir socialinių reikalų..., 2022, p. 131). Su tokia argumentacija galima sutikti tik iš dalies. Sutiktina, kad amatai siejami su istorine praktine patirtimi (angl. *know-how*), dėl kurios gaminiai yra paklausūs ir šios savybės gali būti įgyjamos ne tik viską atliekant vienoje teritorijoje. Esmė yra visų savybių bendrumas, kurių galutinė sąveika ir sukuria reputaciją turintį produktą. Tačiau žvelgiant iš kitos pusės,

kyla klausimas ar nustatyta sistema tikrai padeda įgyvendinti iškeltus tikslus bei ar nepraranda savo esmės geografinė nuoroda saugomas produktas, jeigu iš esmės visa gamyba vykdoma kitose vietovėse. Pavyzdžiui, gali susidaryti tokia situacija, kai 1 proc. proceso atliekamas geografinės nuorodos teritorijoje, o visos medžiagos išgaunamos bei likę 99 proc. gamybos proceso atliekami ne geografinės nuorodos teritorijoje (Wainikka, 2022). Geografinės nuorodos apsaugos suteikimas tokiam gaminiui paneigtų pačią geografinės nuorodos esmę, kurios pagrindinis tikslas – saugoti produktus, turinčius gilią istorinę, tradicinę šaknį konkrečioje teritorijoje. Susidaro sąlygos, leidžiančios registruoti produktus, kurie neatspindi autentiško vietos paveldo, tačiau formaliai atitinka reikalavimus. Tai ne tik sumažina geografinės nuorodos vertę bendrai, bet ir gali sudaryti sąlygas piktnaudžiauti įgyjant vertę, reputaciją rodiklį produktams, neturintiems aptartų istorinių, tradicinių šaknų. Be kita ko, tai neprideda ir prie kito tikslo įgyvendinimo – darbo vietų regionuose kūrimo ir išlaikymo. Tik vieno etapo reikalavimas teoriškai gali reikšti visų kitų gamybos grandinės dalių perkėlimą į kitas vietas. Tokiu būdu didžioji dalis darbo atliekama kitur ir tai nesukuria arba kuria minimalų darbo vietų poreikį geografinės nuorodos teritorijoje. Dėl to, APG Reglamente įtvirtintas, vieno gamybos etapo apibrėžtoje teritorijoje reikalavimas vertintinas kritiškai.

Tokį teritorijos reikalavimo galima palyginti su vynuams numatyta sistema. Pagal Europos Parlamento ir Komisijos Reglamentą (ES) Nr.1308/2013 93 str., jei vynai siekiami saugoti kaip kilmės vietos nuoroda, visos vynuogės, iš kurių gaminamas produktas turi būti užaugintos toje geografinėje teritorijoje bei visi gamybos etapai atliekami joje. Jei siekiama tik geografinės nuorodos, ne mažiau kaip 85 proc. produktui gaminti naudojamų vynuogių yra užaugintos tik toje geografinėje vietovėje, bei gamyba atliekama joje. Galima matyti, kad vynuams taikomas gana griežtas režimas, o APG reglamentu pasirinktas daug švelnesnis. Iš vienos pusės, amatų ir pramonės gamintojų gaminiai iš tiesų labiau remiasi sukauptomis žiniomis, praktine patirtimi (angl. *know-how*), todėl jų autentiškumas nebūtinai priklauso nuo to, ar visi etapai vyksta toje pačioje apibrėžtoje teritorijoje. Kita vertus, nustatytas minimalus reikalavimas yra gana silpnas, nes realus produkto ryšys su konkrečia vieta gali būti labai menkas. Dėl to kyla rizika, kad geografinė nuoroda praras savo pirminę paskirtį ir taps labiau formaliu, o ne iš esmės autentišką vietos paveldą atspindinčiu kokybės ženklu.

Reglamento rengimo ir konsultacijų metu buvo svarstytas ir kitas variantas. Europos Parlamentas iškėlė „bent vieno gamybos etapo“ pakeitimo į „pagrindinį gamybos etapą“ idėją, pagal kurią esminis etapas turėtų vykti apibrėžtoje teritorijoje. Tokia sąlyga tiksliau

atspindi geografinių nuorodų esmę, nes užtikrina jog pats svarbiausias etapas, kuris lemia produkto unikalumą ir reputaciją, vyktų apibrėžtoje vietovėje, taip užtikrinant, kad produkto tapatybė, pagrįsta istorija, tradicijomis ir specifine praktine patirtimi, išliktų glaudžiai susijusi su konkrečia teritorija. Be to, šis metodas padėtų siekti darbo vietų kūrimo ir išlaikymo regione, nes gamybos proceso svarbiausio etapo išlaikymas regione labiau skatintų kurti ir išlaikyti tam reikalingas darbo vietas. Vis dėlto tokia sistema turėtų savų probleminių aspektų – kaip nustatyti, kuris gamybos etapas yra esminis, kuris etapas suteikia produktui vertinamas savybes ir dėl to turėtų vykti apibrėžtoje teritorijoje. Tam tikrais atvejais viena gamybos grandis yra esminė, kitais atvejais kelių etapų sąveika yra esminė sukuriant saugotiną produktą. Todėl, nors APG Reglamente tokiu pakeitimu būtų užtikrinta geresnė vietos tradicijų apsauga ir labiau užtikrinamas darbo vietų išsaugojimas ir kūrimas regionuose, jos praktinis įgyvendinimas gali būti sudėtingas dėl objektyvaus pagrindinio etapo nustatymo (Budileanu, 2024, p. 484).

APG Reglamente nustatomi reikalavimai gaminiui, kurį siekiama saugoti geografine nuoroda yra gana panašūs į kituose geografinių nuorodų reglamentuose numatytus reikalavimus ir iš esmės atspindi geografinės nuorodos sampratą – teritorija, savybės susijusios su teritorija, jos tradicijomis, istorija ir gaminimo etapai vykstantys šiose teritorijose. Vis dėlto, apsaugos režimas nustatytas gana švelnus, o reikalavimai gana lengvai išpildomi. Būtent trečiasis – bent vieno gamybos etapo vykdymas geografinės nuorodos teritorijoje - reikalavimas kritikuotinas labiausiai. Esant tokiai apsaugos ribai, geografinės nuorodos apsauga gali būti taikoma beveik visiems amatininkų ir pramonės gaminiams. Atsižvelgiant į tai, kad suinteresuotosios šalys pabrėžė kilmės ryšio patikimumą ir kruopštų įvertinimą esant vienam iš itin svarbių aspektų (Zappalaglio et. al., 2019, p. 34), Europos Parlamento siūlymas nustatyti „esminio“ etapo reikalavimą, tikėtina geriau užtikrintų reglamento tikslų įgyvendinimą, be kita ko, vietos tradicijų apsaugą ir darbo vietų kūrimą ir išlaikymą regionuose.

2.2. Subjektai galintys registruoti ir naudotis geografine nuoroda

Geografinės nuorodos yra „atviros“ savo esme ir kaip jau minėta priskiriamos bendruomenės teisėms. Priešingai nei kitų intelektualės nuosavybės teisių, kaip patentai, prekių ženklai ar dizainas, šie produktai negali būti uzurpuojami vieno subjekto – jos priklauso visiems veiklą vykdančioms tam tikro regiono gamintojams, atitinkantiems

nustatytus gamybos, kokybės ir savybių reikalavimus. Dėl šios kolektyvinės prigimties kyla svarbus klausimas, kas gali inicijuoti registracijos procesą, esant poreikiui koreguoti registraciją ar ją panaikinti bei kam gali būti suteikta teisė šia geografine nuoroda žymėti savo produktus.

Naujasis Reglamentas dėmesį sutelkia į kolektyvinius subjektus. Reglamento preambulės 11 punkte išskiriama, kad „geografinių nuorodų registravimo paraiškas turėtų teikti gamintojų grupės“, o 8 straipsnio 1 dalyje pareiškėjas įvardinamas kaip gamintojų grupė. Šis požiūris įtvirtinamas analizuojamu APG Reglamentu, kuriame pareiškėjais laikoma bet kokios teisinės formos susivienijimas, kurį daugiausia sudaro to paties produkto, kurio pavadinimą siūloma įregistruoti, gamintojai. Toks išskyrimas suprantamas visų prima atsižvelgiant į geografinės nuorodos esmę, t.y. nei vienam gamintojui asmeniškai nepriklausančią teisę, kurios naudojimas nepriklauso nuo registracijos, o nuo specifikacijų atitikimo. Tai atskleidžia ir Sąjungos poziciją – siektina, jog registracijas teiktų bei jas naudotų daugiausiai gamintojai kolektyviai. Šio subjekto įvedimą ir prioretizavimą galima paaiškinti tuo, jog geografinėmis nuorodomis suteikiama kolektyvinė teisė, bei tuo, kad gamintojai, veikiantys kolektyviai turi didesnę įtaką rinkoje nei pavieniai gamintojai ir gali pasinaudoti sinergija valdydami savo geografinės nuorodas (Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2023/2411..., 2023). Taigi šis dėmesio sutelkimas ir gamintojų grupės išskyrimas yra itin svarbus visos sistemos veikimui. APG Reglamente laikomasi bendrosios nuosavybės teisės požiūrio, suponuojančio, jog bendruomenės interesus turi būti aukščiau nei individualūs interesai ir galime matyti, kad toks požiūris užtikrinamas ir šiuo atveju, gamintojų grupėms pavedant itin svarbias užduotis (De Almeida, 2024, p. 689).

Vertinant gamintojų grupes, visų pirma svarbu tai, kad jie tampa atsakingi ne tik už pačią registraciją ir jos atšaukimą, tačiau ir specifikacijų, keliamų gaminiams nustatymą, atnaujinimą ir priežiūrą, kad gamybos etapai atitiktų nustatytas taisykles. Itin svarbi iš minėtų užduočių yra specifikacijų nustatymas, nes tai – esminės savybės, nuo kurių priklauso ar gaminys galės būti žymimas kaip geografinė nuoroda. Jos turi būti aiškios, pagrįstos ir realiai atitikti gaminio ypatybes bei tradicijas, dėl kurių jam suteikiama apsauga, neturėtų būti suformuluotos pernelyg siaurai ar tokiu būdu, kad sukurtų neįmanomą įveikti barjerą gamintojams naudotis nuorodos apsauga. Kraštutiniu atveju, toks patekimo barjerų sudarymas, galėtų kelti ir konkurencijos teisės klausimų (Thirion, 2019, p. 34). Jiems suteikiama ir teisė vykdyti vidines atitikties patikras, kas turėtų užtikrinti produktų kokybę ir atitinkamas savybes. Tačiau vertinant šio darbo kontekste,

galima teigti, kad norint tinkamai siekti tikslų, dėl kurių prioretizuojamos gamintojų grupės, svarbu užtikrinti, kad jos veiktų sąžiningai, atstovaudamos visų gamintojų interesams, bei užtikrindamos kad nustatyti reikalavimai saugot produkto autentiškumą, atitiktų jo svarbiausias savybes bei išliktų pasiekiami visiems teisę į geografinę nuorodą turintiems subjektams.

Gamintojų grupėms taip pat suteikiama teisė užtikrinti, kad jų teisės nebūtų pažeidžiamos, bei esant poreikiui imtis veiksmų. APG Reglamento 40 str. 5 d. išskiriama, jog gamintojų grupė arba bet kuris gamintojas, turintis teisę naudoti saugomą geografinę nuorodą, gali neleisti jokiai trečiajai šaliai vykdant prekybą įvežti prekes į Sąjungą neišleidžiant jų į laisvą apyvartą joje, jei tokios prekės, įskaitant jų pakuotę, yra iš trečiųjų valstybių ir jų atveju pažeidžiamos APG Reglamento suteiktos apsaugos. Tai leidžia supaprastinti rinkos stebėseną ir savo teisių apsaugą kolektyviam subjektui prisijungiant prie šios stebėsenos.

Aptariamų subjektų tinkamam funkcionavimui svarbu užtikrinti jų veikimą kolektyvinių interesų labui. Tam būtų reikalingos taisyklės, dėl gamintojų grupės sudėties, reprezentatyvumo ir šiais klausimais turėtų būti nustatytos Europos Sąjungos taisyklės (De Almeida, 2024, p. 689). Bendriausia prasme, pagal APG Reglamentą gamintojų grupės turi veikti skaidriai, atvirai ir nediskriminuojamai, bei tokiu būdu, kad visi geografinę nuorodą pažymėto produkto gamintojai bet kuriuo metu galėtų prisijungti prie gamintojų grupės. Tai turėtų būti bet kokios teisinės formos susivienijimas, sudarytas iš daugiausiai su tuo pačiu gaminiu dirbančių gamintojų. Tiesa, daugiau taisyklių, kaip turėtų būti organizuojamos gamintojų grupės nėra numatyta. Tokias taisykles galime matyti kiek vėliau priimtame Reglamente (ES) 2024/1143, kuriame keliami reikalavimai gamintojų grupei atlikti tam tikrus veiksmus, vykdyti veiklą savanoriškai, o ne valstybės primestai ir būti demokratiškai organizuotai, veiklos priežiūrą ir kontrolę atliekant patiems nariams. Šis reglamentas, kuriuo buvo siekiama, ne tik, sukurti bendrą instrumentą maisto ir alkoholinių gėrimų geografinių nuorodų apsaugai, bet ir toliau tobulinti geografinių nuorodų registravimo ir apsaugos rinkoje sistemą, suponuoja mintį, jog daugiau teisių suteikimas kolektyviniams subjektams, kartu nustatant jiems tam tikrus reikalavimus, laikomas vienu iš būdų užtikrinti sistemos efektyvumą ir patikimumą (Kireeva, O'Connor, 2025). Atsižvelgiant į tai, galima teigti, jog gamintojų grupėms nekeliami daug reikalavimų, o jų organizavimasis paliekamas pačių grupių kompetencijai.

Vertinant kolektyvinius subjektus svarbu išskirti dar vieną į sistemą įvestą elementą – į kolektyvinių subjektų ratą įtraukiamos vietos ir regioninės institucijos ar valstybės paskirti

privatūs subjektai. Kai kuriuose regionuose gamintojų gali būti itin mažai arba organizacinės problemos, tokios kaip nesutariamai, tarpusavio komunikacijos stygius gali užkirsti kelią grupinio subjekto sudarymui, o tai kartu ir neleistų pasinaudoti kolektyvinio subjekto, kaip atstovo ir prižiūrėtojo, egzistavimo privalumais. Tai mažesnes grupes gali stumti į silpnesnę padėtį rinkoje. Todėl aptariama išimtimi leidžiama pačiai valstybei suteikti pagalbą ir paskirti subjektą, veiksiantį paskirtos teritorijos gamintojų vardu, t. y. kaip gamintojų atstovas kartu nurodant tokio paskyrimo priežastis (De Almeida, 2024).

Atsižvelgiant į tai kas išdėstyta, galima teigi, kad prioritetą teikiamas kolektyvinei geografinių nuorodų registracijai. Tačiau Europos Sąjunga yra itin didelis valstybių junginys, susidedantis iš daugybės įvairių bendruomenių, kurių istorinė raida nulėmė skirtingą amatų ir gamybos tradicijų pasiskirstymą. Pavyzdžiui Prancūzijoje, kuri iki šiol turėjo tvirtai įsteigtą sistemą geografinių nuorodų apsaugai, veikia įsisteigę ir valstybės pripažinti kolektyviniai subjektai. Pavyzdžiui, Limožo porceliano gamintojų sąjunga (pranc. *l'Union des Fabricants de Porcelaine de Limoges*) yra profesinė organizacija, kuri kelis dešimtmečius telkiasi ir nuolat dalyvauja, kad pabrėžtų šio produkto specifiką, jo vietines šaknis ir ekonominius privalumus. Prancūzijoje priėmus įstatymą, leidžiantį saugoti amatininkų ir pramonės gamintojų produktus, minėta profesinė organizacija įstegė Limožo porceliano geografinės nuordos asociaciją (pranc. *Association pour l'Indication Géographique Porcelaine de Limoges*). Ši subūrė ne tik profesinės organizacijos narius, bet ir beveik visus šios profesijos atstovus, kurių šiuo metu yra 27 (Mobilisation of a profession, 2017). Limožo porceliano gamintojams naujajame amatininkų ir pramonės gamintojų reglamente numatyta grupės subjekto svarba itin aktuali ir patogi, nes šie subjektai ne tik turi juos kolektyviai atstovaujantį ir stiprius pagrindus turintį subjektą, bet ir turi patirties geografinių nuorodų apsaugos procesuose. Tačiau tokia situacija neatitinka realybės kituose regionuose, kuriuose valstybinių lygmeniu geografinių nuorodų apsaugos sistemos nebuvo sukurtos, bei dėl amatų ir gamybos istorinio vystymosi gamintojų yra itin nedaug, o jų grupės gali iš viso neegzistuoti. Tokie subjektai atsidurtų itin nepalankioje situacijoje. Siekiant to išvengti, situacijos, kai tam tikroje teritorijoje yra tik vienas gamintojas, arba jų yra labai mažai ir yra neįveikiamų organizacinių sunkumų, reikalauja išimties.

APG Reglamento 8 str. 2 d. numato išimtį individualiems subjektams, kuri leidžia tam tikrais atvejais pateikti paraišką ir vienam subjektui. Tokiai išimčiai taip pat reikia atitinkamų ribojimų, užtikrinant, kad paraiškomis nebūtų piktnaudžiaujama, pavyzdžiui, naudojant registraciją tam, kad užkirsti kelią konkurentams naudotis geografine nuoroda.

Taigi, siekiant kad paraiška nebūtų grindžiama vien privarčiais interesais, nustatomos sąlygos, kurios turi būti tenkinamos kumuliatyviai. Visų pirma, subjektas turi būti vienintelis gamintojas pageidaujantis pateikti paraišką registracijai. Taigi net jei teritorijoje yra keli gamintojai, gali būti organizacinės, socialinės ar kitos aplinkybės trukdančios subjektams kreiptis kaip grupei. Visų antra, teritorija turi būti apibrėžiama kaip konkreti teritorijos dalis, nedarant nuorodos į nuosavybės ribas, ir pasižymėti savybėmis, kurios pastebimai skiriasi nuo kaimyninių geografinių vietovių savybių, arba gaminio savybės skiriasi nuo kaimyninėse geografinėse vietovėse gaminamų gaminių savybių. Šiuo atveju svarbus išskyrimas yra tai, kad neturi būti daroma nuoroda į vieno gamintojo nuosavybės ribas. Pastaroji sąlyga buvo įvesta nepaisant konsultacijų metu Regionų komiteto pateikto siūlymo antrąją sąlyga palikti lakoniškai nurodant jog geografinė nuoroda išlieka atvira visiems naujiems gamintojams, atitinkantiems produkto specifikaciją (Budileanu, 2024, p. 486). Sutiktina, kad Sąjunga pasirinko tinkamesnį variantą, atsižvelgiant į tai, kad esminis principas lieka toks pats – net jei paraišką teikia vienintelis gamintojas, jis netampa vienvaldžiu geografinės nuorodos savininku. Priešingai – geografinė nuoroda išlieka bendruomenine teise, todėl visi kiti gamintojai, atitinkantys specifikacijas turi teisę ja naudotis (De Almeida, 2024, p. 690). Tokiu būdu siekiama užtikrinti pusiausvyrą tarp galimybės apsaugoti savo produktus naudojant geografinę nuorodą net ir tais atvejais kai regione veikia tik vienas gamintojas, ir būtinybės išvengti pernelyg siauro teritorinio reikalavimo taikymo, galinčio nulemti piktnaudžiavimą suteikiama apsauga.

Įregistravus geografinę nuorodą subjektų grupei, atsakingai institucijai ar individualiam subjektui, ji gali būti pradėta naudoti. Tai reiškia, jog Sąjungos simbolis, nuoroda ir santrumpa SGN, atitinkanti nuorodą „saugoma geografinė nuoroda“, gali būti nurodomi gaminių etiketėse ir reklaminėje arba komunikacinėje medžiagoje. Kadangi geografinės nuorodos yra atviro pobūdžio, jas gali naudoti visi gamintojai, atitinkantys nustatytas specifikacijas. Tai reiškia, kad tiek registracijos iniciatoriai, tiek vėliau prisijungę gamintojai privalo laikytis tų pačių reikalavimų, kad galėtų teisėtai naudoti geografinę nuorodą. Tai įtvirtinama ir tiesiogiai APG Reglamente – įregistruotą geografinę nuorodą gali naudoti visi gaminio, kuris atitinka atitinkamą gaminio specifikaciją, gamintojai, kurie patys ir užtikrina, kad jų gaminiai atitiktų atitinkamą specifikacijas. Visa tai atliekama savideklaracijos būdu prieš pateikiant gaminį į rinką, valstybės nustatytai kompetentingai institucijai pateikiant deklaraciją. Ši deklaracija patikrinama ir, jei pateikta informacija nuosekli, o kitų abejonių dėl atitikties nėra, išduodamas sertifikatas. Siekiant užtikrinti specifikacijų laikymąsi, kas tris metus privaloma iš naujo pateikti savideklaraciją, o jei specifikacijos keičiasi – atitinkamai po pakeitimų.

Apibendrinant galima teigti, kad naujuoju APG Reglamentu aiškiai apibrėžiama, kokie subjektai gali kreiptis dėl geografinės nuorodos registracijos, daugiausiai dėmesio skiriant gamintojų grupėms. Reglamentas nustato, kad paraiškas turėtų teikti gamintojų grupės, kurios tokiu būdu tampa ne tik registruojančiu subjektu, bet ir prisiima atsakomybę už geografinės nuorodos priežiūrą, specifikacijų nustatymą, atnaujinimą bei atšaukimą. Toks reguliavimas atitinka geografinės nuorodos esmę – tai bendruomeninė, o ne individuali teisė, todėl jos administravimas suteikiamas kolektyviniams subjektams, kurie gali veiksmingiau valdyti, prižiūrėti ir, esant poreikiui, ginti geografines nuorodas. Vis dėlto, siekiant užtikrinti sistemos veikimą visose Sąjungos valstybėse narėse, numatyta išimtis: registracijos iniciatyvą gali perimti vietos ar regionines institucijas, o tam tikrais atvejais ir individualūs gamintojai. Pastariesiems taikomi papildomi reikalavimai: atitinkamas asmuo yra vienintelis gamintojas, pageidaujantis pateikti paraišką, o jų gamybos vietovė turi išsiskirti specifinėmis savybėmis.

Svarbu pažymėti, kad geografinės nuorodos registravimas nebūtinai reiškia galėjimą ją naudoti tik uždaram subjektų ratui – priešingai, geografinė nuoroda išlieka atvira visiems gamintojams, atitinkantiems nustatytus reikalavimus. Norint naudoti nuorodą, privaloma atitikti specifikacijas, o visų subjektų, besinaudojančių nuoroda, atitikimas joms užtikrinamas savideklaracijų pateikimo kompetentingai institucijai būdu. Šios nuostatos rodo Sąjungos siekį stiprinti geografinės nuorodos kolektyvinį pobūdį ir užtikrinti rinkos dalyvių interesų balansą, kartu užtikrinant, kad geografinė nuoroda išliktų atvira kitiems gamintojams, atitinkantiems nustatytus kriterijus ir, nors prioritetas teikiamas gamintojų grupėms, reguliavimas yra pakankamai lankstus, kad atitiktų skirtingų regionų poreikius ir leistų geografinėmis nuorodomis pasinaudoti ir mažesnėms gamybos bendruomenėms.

2.3. Apsaugos sistema

Siekiant užtikrinti geografinių nuorodų sėkmę rinkoje, išlaikant įvaizdžio, pasitikėjimo, kokybės standartus, ir garantuoti teisinių funkcijų laikymąsi, veiksminga kontrolės ir apsaugos sistema yra būtina. APG Reglamentas nustato taisykles ir reikalavimus, kuriais siekiama tai užtikrinti. APG Reglamentu nustatoma suderinta amatininkų ir pramonės gamintojų produktų geografinių nuorodų apsaugos sistema, kuri, nors ir yra iš esmės panaši į iki šiol kitų tipų produktams taikytą apsaugos sistemą, tačiau turi ir savitumų.

Sąjungoje geografinių nuorodų apsauga skirstoma į kokybės sistemas (angl. *quality schemes*). Šios sistemos skiriamos į „saugomas kilmės vietos nuorodas“, „saugomas geografines nuorodas“ (toliau - SGN) ir „geografines nuorodas“ (toliau - GN). Pagrindinis šių sistemų skirtumas susiję su produkto ir jo geografinės kilmės sąsajos stiprumu (Geographical indications and quality schemes ..., 2024). SKVN Sistema yra griežčiausia iš visų kokybės schemų, nes kelia didžiausius reikalavimus produktams, reikalaujanti šių produktų gamybos etapams vykti išimtinai geografinės nuorodos teritorijoje, tuo tarpu SGN sistema šiek tiek švelnesnė, nurodanti, jog tik dalis etapų gali vykti minėtoje teritorijoje. Žemės ūkio ir vyno geografinių nuorodų sistemą sudaro SKVN ir SGN, tuo tarpu spiritinių gėrimų sistemą sudaro tik GN (Zappalaglio et. al., 2019, p. 35-36). APG Reglamento rengimo metu klausimas, kokia sistema tinkamesnė amatininkų ir pramonės gamintojų produktams, buvo analizuojamas iš esmės. Sąjungos vykdytos viešos konsultacijos parodė, jog suinteresuotosios šalys vieningos nuomonės neturėjo (European Commission, 2014). Vis dėlto, atlikta vidaus rinkos analizė parodė, jog tinkamesnė sistema būtų PGN. Taip yra todėl, kad SKVN sistemą būtų galima naudoti saugoti tik gana mažam produktų kiekiui, nes gaminių, kurie atitiktų itin griežtus reikalavimus yra nedaug, atsižvelgiant į tai, kad jų atveju dažnai esminis ryšys yra labiau žmogiškasis, t.y. gaminimo metodai, *know-how*, tradicijos. Taip pat, SKVN apsauga negalėtų būti taikoma produktams, kurių žaliavos nėra gaunamos ir (arba) kurie nėra visiškai pagaminti, perdirbti ar paruošti geografinėje vietovėje, o tai paliktų nuošalyje daugelį produktų (Insight Consulting..., 2013). Kita vertus, tarp amatininkų ir pramonės gamintojų produktų bei žemės ūkio produktų nesusijusių su *terroir* ir jau saugomų Europos Sąjungoje kaip SGN, yra tam tikras paralelizmas – žaliavos dažnai nėra vietinės kilmės, o produkto ryšys su teritorija yra iš esmės grindžiamas reputacija, tradicijomis, istorija ir pan, (Zappalaglio et. al., 2019, p. 64). Tai reiškia, jog SGN apsaugos sistema galėtų būti nedelsiant ir veiksmingai taikoma beveik visiems amatininkų ir pramonės gamintojų produktams be jokių specialių pritaikymų, nes šie produktai gali apimti tiek reputaciją, tiek tradiciniu gamybos pobūdžiu grindžiamas specifikacijas. Taip pat, vienos kokybės sistemos pasirinkimą galima pagrįsti ir siekiu sukurti paprastą ir veiksmingą sistemą tiek gamintojams, tiek vartotojams, užtikrinant didesnę aiškumą, nes visi amatininkų ir pramonės gamintojų produktai yra vertinami pagal tuos pačius kriterijus. Taigi, amatininkų ir pramonės gamintojų produktų apsaugai buvo pasirinkta SGN Sistema, pagal kurią reikalavimas keliamas tik vienam gamybos etapui vykti geografinės nuorodos teritorijoje.

Apibendrinus galima teigti, jog atsižvelgiant į amatininkų ir pramonės gamintojų produktų specifiką bei jų ryšį su geografinė vietovė, konsultacijas su suinteresuotais

subjektais, Europos Sąjunga pasirinko SGN sistemą kaip tinkamiausią modelį. Šis pasirinkimas leidžia užtikrinti lanksčią ir veiksmingą apsaugą, kartu išlaikant produktų autentiškumą bei vartotojų pasitikėjimą.

2.4. Apsaugos įgyvendinimas

2.4.1. Bendroji apsauga ir sužadinimas sąmonėje

Neteisėtas geografinės nuorodos naudojimas gali sumenkinti jos vertę, gadinti reputaciją, sumenkinti tikrųjų gamintojų pelną, o tuo pačiu ir apgauti vartotojus. Siekiant to išvengti, amatininkų ir pramonės gamintojų gaminiams suteikiama apsauga nuo iš esmės tokio paties naudojimo kaip ir kitų rūšių produktų geografinėms nuorodoms.

APG Reglamento 40 str. įtvirtinti veiksmai ir veiklos, nuo kurių saugomos registruotos nuorodos. Amatininkų ir pramonės gamintojų produktų geografinės nuorodos yra saugomos nuo naudojimo komerciniais tikslais, kai pavadinimas naudojamas panašiams gaminiams, kuriems netaikoma registracija, saugomo pavadinimo netinkamo naudojimo, imitavimo, suformavimo sąmonėje, net naudojant prierašus „rūšis“, „tipas“ ar pan. Taip pat nuo bet kokio kitokio melagingo ar klaidinančio gaminio kilmės vietos, kilmės, pobūdžio ar esminių savybių nurodymo ir bet kokios kitos praktikos, kuri gali suklaidinti vartotoją dėl tikrosios gaminio kilmės. Kartu apsauga išplečiama domenų vardams, kuriais pažeidžiami aptarti draudimai bei apsauga suteikiama nuotoliniu būdu parduodamoms prekėms. Galima teigti, jog amatų ir pramonės produktai yra saugomi nuo iš esmės tokio pat neleistino naudojimo kaip ir kitų rūšių produktų geografinių nuorodos pagal galiojusius Europos Sąjungos reglamentus. Tačiau dėmesys atkreiptinas į suformavimą sąmonėje (angl. *evocation*)⁵, domenų vardų apsaugą bei apsaugą elektroninės prekybos aplinkoje. Šių nuostatų įtvirtinimas itin svarbus, todėl jos išsamiau analizuotinos atskirai.

Suformavimas sąmonėje yra susijęs su asociacijos suformavimu. Kitaip tariant tai ne tas pats kaip uzurpacija ar imitacija, o platesnė sąvoka skirta kovoti su „parazitiniais“ veiksmais – siekiama užkirsti kelią pasinaudojimui svetimomis investicijomis, reputacija, kūryba, vardu, žinomumu ir tokiu būdu kurtis naudą sau (De Almeida, 2025, p. 109).

⁵ ESTT jurisprudencijoje, Europos Sąjungos reglamentuose naudojamas angliškas žodis *evocation*, kuris įvairiuose šaltiniuose į lietuvių kalbą verčiamas kaip „sužadinimas“, „mėgdžiojimas“, „aliuzija“ ir kt. Reglamento 20323/2411 vertime į lietuvių kalbą naudojamas žodžių junginys „suformuoti sąmonėje“, kuris ir bus naudojamas šiame darbe.

Suformavimas sąmonėje teisminėje praktikoje ir doktrinoje nėra naujas reiškinys, tačiau iki šiol galiojusiuose reglamentuose koncepcijos apibrėžimo nebuvo. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas šiuo klausimu yra pasisakęs ne kartą, tačiau apibrėžimo suvokimas nebuvo nuoseklus, tam tikrais atvejais vertinamas plačiai, o tam tikrais atvejais naudojant siaurą šios koncepcijos suvokimą.

1999 m. kovo 4 d. ESTT byloje Nr. C-87/97 suformavimas sąmonėje buvo apibrėžtas kaip situaciją, kai „į terminą, vartojamą produktui pavadinti, įtraukta dalis saugomo pavadinimo, todėl vartotojui, susidūrusiam su produkto pavadinimu, mintyse susidaro produkto, kurio pavadinimas yra saugomas, vaizdas“ (1999 m. kovo 4 d. ESTT byla Nr. C-87/97). Šiuo atveju išskiriama ir tai, jog nereikalaujama net rizikos supainioti produktus kilimo, akcentuojant jog vertintinas fonetinis ir vizualinis panašumas tarp naudojamų pavadinimų.

Vėlesnėje byloje, ESTT iš esmės pakartojo prieš tai aptartą teismo išaiškinimą, tačiau išskyrė, kad esminis vertinimas yra tai, ar vartotojas, susidūręs su tam tikru produkto pavadinimu gali įsivaizduoti prekę, kuriai suteikta saugoma nuoroda (2016 m. sausio 21 d. ESTT sprendimas byloje Nr. C-75/15, p. 21). Tokiu būdu susidaro situacija, kad valstybių narių nacionaliniai teismai įpareigojami remtis preziumuojama vartotojo reakcija į atitinkamam gaminiui pavadinti vartojamą terminą. Tai atrodytu gana abstraktus ir net platus reikalavimas, nes prašoma iš esmės atspėti ką produktų pavadinimuose išvelgtu labai didelė grupė žmonių. Siekiant aiškumo, išskiriama, jog remiantis ESTT praktika vartotojas turėtų būti suprantamas kaip pakankamai informuotas, protingai pastabus ir nuovokus vidutinis vartotojas ir, atitinkamai, preziumuojami jo lūkesčiai. O taip pat, atsižvelgiant į tai, kad geografinės nuorodos saugomos visoje Sąjungos teritorijoje, „vartotojas“ turinti reikšti Europos vartotoją (2016 m. sausio 21 d. ESTT sprendimas byloje Nr. C-75/15, p. 27).

2018 m. ESTT priėmė kartinį sprendimą, kuriuo išplėtė suformavimo sąmonėje koncepciją. Byloje Nr. C-44/17 nurodyta, jog nors įregistruoto toponimo⁶ dalinis integravimas į ginčijamą ženklą yra dažniausiai pasitaikantis suformavimo sąmonėje atvejis, jis nėra esminė sąlyga (2018 m. birželio 7 d. ESTT sprendimas byloje Nr. C-44/17). Veikiausiai, tai vienas iš vertintinų kriterijų, šalia tokių kaip conceptualinis artumas, kuris, be kita ko, gali būti nulemtas pateikimo, komercini pavadinimo, prekių ženklų naudojimo, produkto įvaizdžio. Įvertinus visus šiuos kriterijus turi būti nusprendžiama, ar tai vidutinio

⁶ Toponimas – tikrinis vietos ar kito geografinio objekto vardas.

Europos vartotojo sąmonėje gali sukelti mintinę asociaciją su originaliu SKVN ir SGN produktu (Rubino, 2019, p. 971). Tai reiškia, jog ESTT suformavimą sąmonėje ima aiškinti kaip nereikalaujanti, jog saugomas pavadinimas būtų akivaizdžiai naudojamas net ir iš dalies, pakanka, jog, remiantis situacijos aplinkybėmis, galima numanyti, kad SKVN ar SGN saugomas produktas ir analizuojamas galimai teisės pažeidžiantis produktas yra susiję. Tai yra, asociacija galinti atsirasti net ir tada, kai SKVN ar SGN tiesiogiai neminimi, tačiau produkto pateikimo būdas, susidarantis iš vaizdų, formuluotės ar kitų kontekstinių elementų, vartotojo sąmonėje sukuria aiškų ir įtikinamą ryšį su saugoma nuoroda.

Vėlesnėje byloje ESTT iš esmės analogiškai aiškino suformavimo sąmonėje koncepciją, įtvirtindamas, jog suformavimas sąmonėje gali būti nustatomas kai tokio pavadinimo naudojimas vidutiniam pakankamai informuotam, protingai pastabiam ir nuovokiam Europos vartotojui sukuria pakankamai tiesioginį ir vienareikšmį ryšį tarp ginčijamu pavadinimu žymimo produkto ar paslaugos ir SKVN. Toks ryšys galintis atsirasti, dėl kelių veiksnių, visų pirma dėl dalinio saugomo pavadinimo inkorporavimo, fonetinio ir vizualinio abiejų pavadinimų panašumo, o antra, net jei šių aplinkybių nėra, dėl konceptualaus SKVN ir atitinkamo pavadinimo artumo arba dėl produktų, kuriems taikoma ta pati SKVN, ir prekių ar paslaugų, kurie žymimi tuo pačiu pavadinimu, panašumo. (2021 rugsėjo 9 d. ESTT sprendimas byloje C-783/19). Tačiau išskirtina tai, jog nurodoma, kad nėra būtina išankstinė sąlyga, kad produktas, kuriam taikoma SKVN, ir ginčijamu pavadinimu žymimas produktas ar paslauga būtų tapatūs ar panašūs. Atsižvelgiant į tai, iš esmės nustatoma jog bet kokių produktų ženklavimas gali būti laikomas pažeidžiančiu SKVN, net jei produktai yra visiškai skirtingi. Esminis kriterijus išlieka jau aptarti sukuriama ryšio vidutiniam Europos vartotojui reikalavimai, o ne produkto pobūdis.

Jurisprudencijoje galime matyti pavyzdžių, kuomet į suformavimą sąmonėje įtraukiamas ir vaizdinis žymuo. Byloje C-614/17 išskirta, jog suformavimas sąmonėje apima ne tik terminus, kuriais įregistruotas pavadinimas gali būti suformuojamas sąmonėje, bet ir bet kokį vaizdinį žymenį, kuris vartotojui gali priminti produktus, kuriems naudojamas toks pavadinimas (2019 m. gegužės 2 d. ESTT sprendimas byloje C-614/17). Tokiu aiškinimu suformavimo sąmonėje koncepcija išplečiama į vizualinius elementus, pripažįstant jog pažeidimas gali pasireikšti tiek per žodinius, tiek per vaizdinius elementus, žymenis.

Iš aptartos ESTT praktikos galima matyti, kad kadangi suformavimo sąmonėje apibrėžimo nebuvo reglamentuose, jis buvo paliktas ESTT vertinimui. ESTT jurisprudencijoje apibrėžimas buvo įvairus, kartais vertinant jį itin plačiai, kaip apimantį

bet koki suformavimą sąmonėje, nesvarbu ar tai būtų dėl vizualinio, fonetinio panašumo, kontekstinių savybių ar vaizdinio žymens, o kai kuriais atvejais buvo vertinama siaurai ieškant tik vizualinio ir fonetinio panašumo. Be kita ko, išplėtojant vartotojo suvokimą ir kokie standartai taikomi šiam vartotojui. Ši ESTT praktika iš esmės kodifikuojama amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsaugai skirtame APG Reglamente pirmą kartą įvedant suformavimo sąmonėje apibrėžimą – tai atvejai, kai vidutinio Europos vartotojo, kuris yra pakankamai gerai informuotas ir pakankamai pastabus bei apdairus, galvoje iškyla pakankamai tiesioginė ir aiški asociacija su įregistruota geografinė nuoroda žymimu gaminiu. Akivaizdu, jog dėmesys sutelkiamas į vartotoją ir jo galėjimą susieti pavadinimą su saugomu pavadinimu nereikalaujant, kad tai jį suklaidintų. Taip kartu liekama prie suformavimo sąmonėje, kaip koncepcijos, skirtos kovoti su parazitiniu elgesiu, supratimo, pagal kurį, subjektas naudojasi geografinė nuoroda taip, kad vartotojus nukreiptų į savo produktą, nereikalaujant tiesioginio klaidinimo. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad suformavimo sąmonėje apibrėžimo nustatymas APG Reglamente yra žingsnis į priekį visų pirma, dėl to, kad padeda pašalinti skirtingas interpretacijas ir sprendimų priėmimo standartus nagrinėjant suformavimo sąmonėje situacijas. Antra, gali padėti įvesti aiškumo ir užtikrintumo visai sistemai ir joje veikiantiems subjektams.

2.4.2. Internetinė erdvė

Šiame skaitmeniniame amžiuje vis daugiau kasdienio gyvenimo aspektų persikelia į internetinę erdvę. Prekyba, mainai, produktų reklamavimas taip pat vis daugiau siejasi su internetu ir atlieka vis didesnę vaidmenį gamintojų, pardavėjų veikloje. Todėl gamintojams itin svarbi jų teisių apsauga ne tik fiziniame pasaulyje, bet ir internete. APG Reglamentu padidintas geografinėms nuorodoms suteiktos apsaugos lygis, būtent dėl domenų vardų ir elektroninės prekybos atsižvelgiant į nuolat augantį poreikį apsaugoti savo intelektinės nuosavybės teises internetinėje erdvėje.

Domenų vardai atlieka ne tik techninę funkciją, bet ir skiriamąją, t.y. padeda diferencijuoti juridinius asmenis, privačius asmenis (WIPO, 1998). Vis labiau plečiantis komercinei veiklai internete domenų vardai tampa vienu iš svarbiausių būdų, kaip įmonės save identifikuoja. Todėl jų panaudojimas subjektų, neturinčių tam teisės siekiant lengvai ir greitai auti naudos pasitelkiant vardo reputaciją, žinomumą, gali būti itin žalingas. Dėl

to, APG Reglamento 40 str. 3 d. įtvirtinama, jog geografinių nuorodų apsauga taip pat taikoma bet kokiam domeno vardo naudojimui kai tai prieštarauja geografinių nuorodų apsaugai. Tai reiškia, jog saugoma nuo netinkamo naudojimo, imitacijos ar klaidinimo, melagingos informacijos pateikimo ar bet kokios kitos praktikos, kuri gali suklaidinti vartotoją dėl tikrosios gaminio kilmės. Tokios nuostatos prieš tai buvusiuose reglamentuose nebuvo (Budileanu, 2024, p. 490). Todėl jos įvedimas itin svarbus ir suteikia dar daugiau užtikrintumo ir apsaugos amatininkų ir pramonės gamintojų gaminiams.

Ši apsauga užtikrinama ir alternatyviose ginčų sprendimo procedūrose. Tai reiškia, jog jei valstybė narė siūlo alternatyvią ginčų sprendimo procedūrą ginčams, susijusiems su domenų vardų registracija, spręsti, ji turėtų užtikrinti, kad tokia procedūra taip pat apimtų ir geografinės nuorodas, kai tai susiję su Sąjungoje įsteigtais šalių kodų aukščiausio lygio domenų vardų registrais. Iš esmės, kai domeno vardo registracija prieštarauja geografinės nuorodos apsaugai, yra naudojama nesažiningai arba kai domeno vardą užregistruoja jo turėtojas, neturėdamas teisės į geografinę nuorodą ar teisėto intereso į ją, pasibaigus alternatyviai ginčų sprendimo procedūrai arba teisminėms procedūroms šalies kodo aukščiausio lygio domenų vardų registrai turėtų turėti galimybę atšaukti arba perduoti domeno vardą, registruotą šalies kodo aukščiausiojo lygio domene, atitinkamai gamintojų grupei (García-Noblejas, 2025, p. 104).

Dar vienas svarbus šios apsaugos aspektas – ateityje ji galės būti dar efektyvesnė. APG Reglamento preambulės 45 punkte numatyta, jog kovai su piktnaudžiavimu domenų vardų sistemoje, galima būtų pasitelkti informacinę ir įspėjimo sistemą. Tai dar viena pasiūlyta naujovė, kuri leistų gamintojų grupėms pasirinkti, jeigu pagedauja gauti pranešimus iš kart po to, kai kas nors registruoja domeno vardą, kuriame įtraukiamas saugomas geografinės nuorodos pavadinimas (Impact assessment report on..., 2022, p. 44). Tokia informacijos ir įspėjimų sistema būtų itin naudinga, nes padėtų užkirsti kelią piktnaudžiavimui geografinėmis nuorodomis ir sukčiavimui internete, leisdama gamintojams iš karto sužinoti apie potencialiai pažeidžiamas jų teises ir imtis veiksmų kuo skubiau. Atsižvelgiant į tai, kaip sparčiai vystosi internetinė erdvė, gaudami pranešimus iš karto po potencialiai teisės pažeidžiančio domeno registravimo, gamintojai galėtų nedelsiant reaguoti į tai ir užtikrinti, kad nesažiningai veikiantys subjektai negalėtų nepastebėti naudotis domenų vardais su geografine nuoroda ir likti nepastebėtais. Tokia sistema jau veikia prekių ženklų apsaugos sistemoje. Bendradarbiaujant .eu aukščiausio lygio domenų registro tarnybai ir EUIPO, Europos Sąjungos prekės ženklo (toliau – ES PŽ) turėtojai ir pareiškėjai gali pasirinkti gauti įspėjimus, kai tik užregistruojamas .eu domeno vardas, kuris yra tapatus jų ES PŽ arba

paraiškai šį ženklą registruoti. Gavę tokį įspėjimą, ES PŽ turėtojai daug greičiau gauna informaciją ir gali sparčiau imtis atitinkamų veiksmų (Impact assessment report on..., 2022, p. 32). Tačiau šiuo metu lieka neaišku, ar tokia sistema bus įdiegta amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsaugai. Iki 2026 m. birželio 2 d. Komisija turėtų atlikti tokios sistemos įgyvendinamumo vertinimą ir pateikti ataskaitą Europos Parlamentui ir Tarybai ataskaitą ir tik tuomet bus nuspręsta ar sistema bus įdiegiama.

Amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsauga suteikiama ir nuotoliniu būdu, pavyzdžiui naudojant elektroninę prekybą, parduodamoms prekėms. Tai reiškia, jog kaip ir fizinės prekybos atveju, geografinės nuorodos saugomos nuo netinkamo naudojimo, imitacijos ar klaidinimo, melagingos informacijos pateikimo ar bet kokios kitos praktikos, kuri gali suklaidinti vartotoją dėl tikrosios gaminio kilmės. Tačiau specifiškai išskiriama informacija susijusi su gaminių reklama, populiarinimu ir pardavimu, su kuria gali susipažinti Sąjungoje įsisteigę asmenys ir kuri prieštarauja geografinių nuorodų apsaugai. Toks turinys laikomas neteisėtu, kaip tai suprantama pagal 2022 m. spalio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2022/2065 3 str. h) p. Atitinkamai, valstybių narių nacionalinės teisminės arba administracinės institucijos gali paskelbti įsakymą imtis veiksmų dėl neteisėto turinio (De Almeida, 2024, p. 702).

Šiandieniniame realiame pasaulyje, kuris yra itin priklausomas nuo virtualaus pasaulio, kyla vis daugiau teisių pažeidimų pavojų. Tai gali būti klaidinanti reklama, padirbti produktai, internetinių svetainių vardai, naudojantys saugomas nuorodas ir kiti veiksmai, kurie, pasinaudodami geografinių nuorodų reputacija, žinomumu, pripažinimu, pažeidžia amatininkų ir pramonės gamintojų teises. Be kita ko, internete tai daryti itin paprasta, o tai sukuria ir daugiau galimybių sukčiams, padirbinėtojams. Tai reiškia jog tinkama reakcija itin svarbi. Europos Sąjungoje į tai yra atsižvelgiama, ir atspindima APG Reglamente. Išplečiant geografinių nuorodų apsaugą prekėms, parduodamoms per nuotolinę prekybą siekiama užkirsti kelią neteisėtam geografinių nuorodų naudojimui internetinėje rinkoje ir užtikrinti, kad vartotojai gautų tikrus ir autentiškus produktus. Ši apsauga išplečiama ir į domenų vardus, taip įtvirtinant apsaugą vienam esminių gamintojų identifikacijos būdų internetinėje erdvėje. Tiesa, siekiant šią apsaugą sustiprinti, Europos Parlamentui ir Tarybai rekomenduotina įvesti informacijos ir įspėjimų sistemą, kuri užtikrintų didesnę gamintojų informuotumą ir galimybę, esant poreikiui, kuo skubiau imtis savo teisių gynimo.

3. Reglamento įgyvendinimas Lietuvoje: valstybės apsisprendimas, iššūkiai, potencialas

3.1. Valstybės apsisprendimo klausimai

APG Reglamento įgyvendinimas Lietuvoje turėtų suteikti reikšmingą teisinę apsaugą šalyje gaminamiems produktams, ypač tiems, kurie susiję su kultūrinėmis tradicijomis, meistriškumu ir amatininkų dirbiniais. Kadangi Europos Sąjungos reglamentai yra tiesioginio taikymo, t.y. nereikia priimti jokių nacionalinių priemonių, inkorporuojančių juos į valstybės narės teisinę sistemą, išskyrus atvejus, kai tai numatyta pačiame reglamente. Tačiau pats reglamento tekstas suponuoja tam tikrus įpareigojimus Lietuvai ir įpareigoja apsispręsti dėl tam tikrų įgyvendinimo aspektų.

Valstybės apsisprendimo klausimas sietinas su registracijos etapais. APG Reglamente numatyta standartinė dviejų etapų registravimo sistema. Pirmą kartą produkto specifikacijos ir geografinės nuorodos paraiškos nagrinėjimą atlieka nacionalinės institucijos, o Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės apsaugos tarnyba (toliau – ESINT) antrajame etape yra atsakinga už Sąjungos lygmens paraiškos nagrinėjimą ir registravimą. Tačiau APG Reglamento 19 str. numatytas nukrypimas nuo standartinės procedūros – tiesioginė registracija ESINT. Tam tikras sąlygas atitinkančioms valstybėms narėms numatyta galimybė nukrypti nuo pareigos vykdyti nacionalinį procedūrų etapą. Tai yra valstybės, kurios neturi nacionalinės specialios amatininkų ir pramonės gaminių geografinių nuorodų apsaugos ir vietos interesus apsaugoti amatininkų ir pramonės gaminius geografinė nuoroda yra mažas. Jeigu leidžiama valstybei taikyti šią išimtį, privaloma paskirti nepriklausomą nuo pareiškėjų ir nešališką bendrą kontaktinį centrą, t.y. instituciją, į kurią būtų galima kreiptis visais techniniais klausimais, susijusiais su gaminiais ar paraiškomis.

Lietuva turėjo įvertinti savo situaciją ir nustatyti, ar nacionalinį etapą galėtų vykdyti atitinkama institucija bei kokio masto būtų registracijos poreikis. Nors viešosios konsultacijos metu suinteresuoti subjektai išreiškė palaikymą nacionalinio etapo taikymui, tačiau, kaip buvo prognozuota ankstesniuose ESINT tyrimuose, Lietuva vis dėlto nusprendė kreiptis į Europos Komisiją su prašymu leisti taikyti išimtį (EUIPO, 2024, p. 206). Tai reiškia, kad vietoje nacionalinės institucijos steigimo būtų pasirinkta tiesioginės registracijos procedūra. Pagrindinis tokio sprendimo argumentas – mažas potencialiai registruotinų gaminių skaičius. Ši procedūra skirtųsi nuo vyno, spiritinių gėrimų ir žemės

ūkio produktų su geografine nuoroda ar garantuoto tradicinio gaminio nuoroda registracijos, kurioje paraiškos pirmiausia teikiamos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijai, atsakingai už pirminį paraiškų tikrinimą (Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2015 m. sausio 7 d. įsakymas Nr. 3D-10). Jei Europos Komisija patvirtins išimtį, pareiškėjai turės kreiptis tiesiogiai į ESINT, kuri atliktų visas paraiškų nagrinėjimo ir prieštaravimo procedūras. Tokiu atveju Lietuvoje nereikėtų paskirti atskiros institucijos šiai procedūrai vykdyti, tačiau atsakingas kontaktinis asmuo, tikėtina, būtų Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras (EUIPO, 2024, p. 206).

Apibendrinant galima teigti, kad nors įprastai taikoma dviejų etapų registracijos sistema, Lietuva, atsižvelgdama į mažą potencialiai registruotinų gaminių skaičių, nusprendė kreiptis į Europos Komisiją dėl išimties, leidžiančios tiesioginę registraciją ESINT be nacionalinio etapo. Jei išimtis būtų patvirtinta, pareiškėjai kreiptųsi tiesiogiai į ESINT, o kontaktinę funkciją Lietuvoje tikėtina atliktų Valstybinis patentų biuras.

3.2. Praktinio įgyvendinimo potencialas ir iššūkiai

Lietuva turi galias kultūros, amatų tradicijas, kuriomis didžiuojamės ir kurias puoselėjame - nuo Dzūkijos juodosios keramikos dirbinių ir kryždirbystės iki tautinio audimo, šiaudinių sodų rišimo ar unikalių maisto produktų, tokių kaip šakotis ar kastinys. Trauktinė, Vilniaus Džinas, Džiugas, Nijolės Šakočienės šakotis – kelios iš lietuviškų produktų registruotų geografinių nuorodų (Europos Komisija, n.d.). Atrodytų, turime didelį potencialą saugoti ir ne maisto ar gėrimų tradicinius produktus, tačiau ne visi tradiciniai produktai gali būti saugomi pagal APG Reglamentą. Todėl svarbu įvertinti, kokie produktai iš Lietuvos galėtų būti registruoti ir kodėl, kartu įvertinant, kokia yra tokios plėtros tikimybė, atsižvelgiant į suinteresuotų subjektų nuomonę ir valstybės veiksmus šiuo klausimu.

ESINT išskyrė tris produktus, kurių pavadinimai galėtų būti registruojami pagal APG Reglamentą. Tai yra lietuviški kryžiai (kryždirbystė) kaip medienos gaminiai, lietuviška lininė tekstilė kaip tekstilės gaminiai ir Vilniaus krašto verbos kaip džiovintų gėlių puokštės (EUIPO, 2024, p. 207). Norint įvertinti šių produktų tinkamumą registracijai pagal APG Reglamentą, svarbu kiekvieną jų nagrinėti atskirai, atsižvelgiant į jų kultūrinę reikšmę, unikalumą ir atitiktį geografinių nuorodų kriterijams.

Lietuviški kryžiai ir kryždirbystės tradicija Lietuvoje turi itin gilią šaknį. Jau nuo XV a. lietuviai statė kryžius ir plėtojo šį amatą, o šios tradicijos šaknys siekia šaknys siekia ir ikikrikščioniškų vietinių kultūrų laikus (Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija, n.d.). Patys kryžiai - išskirtiniai dėl savo originalių formų, apimančių ne tik vietinės architektūros ir dekoratyvines tradicijas, bet ir individualiai interpretuojamus krikščioniškojo sakralinio meno stilius. Pavyzdžiui „spinduliavimas“ laikomas savitu ir neatsiejamu lietuviško kryžiaus bruožu. Nenuostabu — tokia paties kryžiaus ženklo prigimtis, tik kitur ji pamiršta, išvis nesuvokta, o lietuviškame kryžiuje net išryškinta (Palubinskas, 2022). Formų įvairovę pasižymintys lietuviški kryžiai, koplytstulpiai, koplytėlės, jose apgyvendintos šventųjų statulėlės atrodo peržengia mažosios architektūros paminklų statusą, įgydami gyvybės per žmonių tikėjimus, su jais susijusias apeigas bei papročius o pati kryždirbystės tradicija Lietuvoje kaip savotiška amato, meno ir tikėjimo sintezė (Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija, n.d.). Šios savybės – gili tradicija, istorinis kontekstas ir išlikimas iki šių dienų – leidžia laikyti lietuviškus kryžius ir kryždirbystės tradiciją potencialiais geografinės nuorodos apsaugos objektais. Šių specifinių kryžių kilmės vieta yra visa Lietuvos teritorija, o dėl šios kilmės jie turi išskirtinių savybių, kurios yra glaudžiai susijusios su šalies istorija, kultūra ir religiniu vystymusi. Taigi kryžiai, susiję su unikaliomis vietos tradicijomis ir ilgalaikiais amato procesais, atspindi šalies kultūrinį paveldą ir turi didelę reputaciją, kurią lemia jų istorinis ir geografinis ryšys su Lietuva. 2008 m. Kryždirbystė ir kryžių simbolika Lietuvoje įtraukta į UNESCO Reprezentatyvųjų žmonių nematerialaus kultūros paveldo sąrašą, todėl suteikimas apsaugos ir šių objektų pavadinimui, kaip geografinė nuoroda, padėtų užtikrinti jų išsaugojimą ir plėtojimą.

Linų auginimo ir perdirbimo tradicijos Lietuvoje siekia kelis tūkstančius metų. Šiam nuo senų laikų lydėjusiam augalui lietuviai skyrė ypatingą dėmesį, o lininiai gaminiai ilgą laiką buvo svarbus tarptautinės prekybos objektas. Tačiau XXI a. pradžioje linų auginimas Lietuvoje smarkiai sumažėjo, o didelė dalis žaliavos pradėta importuoti iš kaimyninių šalių (Sabonienė, Pridotkienė, 2014, p. 99). Nepaisant to, lininiai audiniai ir jų gamybos tradicijos išlieka reikšmingomis tiek kultūriškai, tiek ekonomiškai, kartu būnant tautiškumo simboliu. Lietuviški lininiai audiniai yra gerai žinomi ir vertinami tarptautiniu mastu. Pavyzdžiui, kaip teigia gamintojai ir prekybininkai UAB „Linen Tales“, ilgaamžės Lietuvos linininkystės tradicijos, meistriškas apdirbimas ir siuvimas ypač žavi Japonijos rinką. Gamintojų teigimu, Lietuvoje gaminamas lino pluoštas yra trumpesnis, todėl iš jo išaustas verpalas pasižymi storesne tekstūra ir būdingais sustorėjimais, suteikiančiais jam autentiškumą (VMGonline, 2015). Išskirtina ir tai, kad buvo nustatyta ir lietuviško lino imitavimo situacijų, specifiškai itališkų tekstilės gaminių, pateikiamų kaip lietuviškas linas,

atvejų (Insight Consulting..., 2013, p. 99). Šie pavyzdžiai įrodo, kad lininės tekstilės pramonė Lietuvoje išlieka paklausi ir turi reikšmingą kultūrinę bei ekonominę vertę. Todėl lininiai gaminiai ne tik atitinka geografinių nuorodų apsaugos kriterijus, bet ir turėtų būti saugomi, siekiant išsaugoti jų autentiškumą, stiprinti šios pramonės vystymąsi bei apsaugoti Lietuvos linininkystės reputaciją tarptautinėje rinkoje.

Vilniaus krašto verbos yra atmaina visoje Lietuvoje paplitusių verbų – visžalių, itin gyvybingų augalų (kadagio, gluosnio) puokštelių. Sausos gėlės, žolynai yra surišami į meninę kompoziciją, kuri naudojama religinėms apeigoms, erdvių dekoravimui, interjero papildymui. Tai ilgas, žinių bei meistriškumo reikalaujantis procesas susidedantis iš augalų rinkimo, dažymo komponavimo, rišimo. Ši tradicija susiformavo ir iki šiol gyvuoja šiaurės vakarų kryptimi nuo Vilniaus išsidėsčiusiuose kaimuose. Ji yra perduodama iš kartos į kartą, taip išlaikant tradicijas. Pirmosios ikonografinės žinios apie verbų rišimą sietinos su XIX a. viduriu ir tokiais paveikslais kaip Kanuto Rusecko „Lietuvaitė su verbomis“ (Lietuvos nacionalinis kultūros centras, 2022). Vilniaus krašto verbos yra unikalus kultūrinis reiškinys, kuris išskiria šį regioną nuo kitų Lietuvoje paplitusių verbų tradicijų. Nors verbos visoje Lietuvoje yra dažnai naudojamos, būtent Vilniaus krašte jos įgijo savitas ypatybes, kurios atsispindi ne tik jų kompozicijose, bet ir rišimo technikose bei naudojamose medžiagose. Tai gyva tradicija, perduodama iš kartos į kartą, išlaikant tradicinius metodus. Toks ryšys su specifiniu regionu, Vilniaus rajono kaimais, ne tik apibrėžia verbų unikalumą, bet ir sustiprina jų reikšmę kaip kultūros paveldo objekto, kurio reputacija tiesiogiai priklauso nuo jo kilmės. Visai tai atitinka APG Reglamento keliamus reikalavimus gaminiams, kurių pavadinimus norima saugoti kaip geografinės nuorodas.

Be kita ko, Vilniaus krašto verbų rišimo tradicija jau yra įtraukta į nematerialaus kultūros paveldo sąrašą Lietuvoje, o šiuo metu siekiama jos įtraukimo į UNESCO Nematerialaus pasaulio paveldo sąrašą, siekiant užtikrinti šios tradicijos išsaugojimą ir apsaugą (Lietuvos nacionalinis kultūros centras, 2022). Šiuo atžvilgiu, pavadinimo registracija kaip geografinės nuorodos pagal APG Reglamentą galėtų tapti svarbiu įrankiu šios tradicijos ir susijusių produktų apsaugai, padėdama apsaugoti pavadinimą ir taip prisidėdama prie bendro šių gaminių ir jų tradicijų saugojimo, išlaikymo ir puoselėjimo.

Akivaizdu, kad aptarti gaminiai turi daug potencialo būti registruotais, tačiau tai nebūtinai reiškia, kad subjektai kreipsis dėl registracijos. Taip pat, registruotinių objektų tikėtina yra daugiau, todėl svarbu suprasti subjektų poreikius ir suinteresuotumą. Siekiant gauti suinteresuotų grupių pasiūlymus, koks efektyviausias paraiškų dėl amatininkų ir pramonės gaminių geografinių nuorodų apsaugos teikimo būdas būtų Lietuvoje ir koki

kontrolės mechanizmą pasirinkti, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija surengė viešą konsultaciją.

Konsultacijoje ir vėliau vykusioje apklausoje raštu dalyvavo nevyriausybinų organizacijų, valstybės institucijų, įstaigų bei savivaldybių administracijų atstovai. Jos metu pagrindinis dėmesys buvo skiriamas paraiškų teikimo būdams ir kontrolės mechanizmui. Pasak konsultacijoje dalyvavusių asmenų, palaikytinas dviejų etapų registracijos taikymas, teigiant, jog kitu atveju nebus sukuriamą pridėtinė vertė (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2024, p. 1). Tačiau, kaip jau aptarta, ši galimybė nebuvo pasirinkta. Dėl kontrolės mechanizmo sprendimas nebuvo priimtas, išskyrus tai, kad buvo pažymėta, jog žemės ūkio ir maisto produktų atveju taikomas griežtesnis kontrolės modelis. Lygiai taip pat ataskaitoje nepateikiama atsakymo, ar gamintojai susiduria su padirbtais amatininkų ir pramonės gaminiais savo sektoriuose ir ar tai jiems kelia susirūpinimą. Tačiau informacijos nebuvo pateikta, todėl konsultacijoje nėra aiškaus atsakymo, ar tokia problema egzistuoja. Vis dėlto, kaip jau minėtas pavyzdys su lineine tekstile rodo, imitacijų ar siekio pasinaudoti geografiniu nuoroda ir turima reputacija tikrai pasitaiko.

Taip pat, konsultacijos ataskaita atskleidžia dar vieną svarbų aspektą – mažą suinteresuotumą. Visų pirma, dalyvavusių konsultacijoje skaičius buvo tikrai nedidelis, nepaisant išsiųstų kvietimų. Atsižvelgiant į tai, kad konsultacijoje dalyvavo daugiausia valstybės ir savivaldybių institucijų atstovai, o aktyviausiai įsitraukė būtent Vilniaus krašto organizacijos, tai nėra tinkamas visos Lietuvos gamintojų atspindys. Antra, tiek apskritojo stalo diskusijos, tiek apklausos raštu dalyviai negalėjo vienareikšmiškai atsakyti dėl amatininkų ir pramonės gaminių geografinių nuorodų apsaugos poreikio (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2024, p. 2). Asmenims, kuriuos buvo bandoma įtraukti į viešąją konsultaciją, buvo sudėtinga suprasti ir įvertinti tokios sistemos poveikį bei reikalingumą. Įdomu ir tai, kad dalyviai nurodė, jog šiuo metu jiems pakanka tautinio paveldo apsaugos⁷, o meno kūrėjams geografinių nuorodų apsauga nėra aktuali. Vis dėlto, reikėtų pažymėti, kad tautinio paveldo apsaugos sistema taikoma tik Lietuvos Respublikoje ir skiriasi nuo geografinių nuorodų teikiamos apsaugos, kuri išplečiama į visos Europos Sąjungos, trečiųjų šalių lygmenį bei internetinę erdvę.

Tai gana nuvilianti situacija, turint omenyje, kokia naudą gali atnešti geografinių nuorodų registravimas. Kartu ir nepasinaudojimas proga apsaugoti istoriją, kultūrą,

⁷ Kalbama apie Lietuvos Respublikos tautinio paveldo produktų įstatymo teikiamą apsaugą.

tradicinius amatus ir plėtoti juos išlaikant regionų ir mažesnių miestų, kaimų patrauklumą ir populiaciją juose.

Tokia situacija Lietuvoje tikėtina susiklostė dėl informacijos stokos. Visų pirma, šalyje nėra nacionalinės amatininkų ir pramonės gaminių geografinių nuorodų apsaugos sistemos, todėl patys subjektai neturi patirties su tokiu registravimo procesu ir iki šiol neturėjo poreikio svarstyti, ar jų produktai galėtų būti taip saugomi. Antra, net ir esant reglamentui, pastebimas per mažas iniciatyvumas didinti gamintojų informuotumą tiek apie geografinės nuorodas ir jų apsaugą, tiek apie šios apsaugos teikiamą naudą. Dėl to kritiškai vertintinas ir valstybės požiūris. Konsultacijos išvados parodė, jog nors patys gamintojai nežino, kam jiems reikalinga ši apsauga, nebuvo imtasi jokių veiksmų bent jau viešojoje erdvėje didinant informuotumą ar skleidžiant aktualią informaciją. Be to, konsultacijoje dalyvavo labai nedaug subjektų, o viena iš galimų priežasčių gali būti neapgalvotas konsultacijos organizavimo laikas – ji vyko birželio mėnesio antroje pusėje, kai daug žmonių atostogauja (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2024, p. 4). Svarbus ir finansavimo klausimas – priešingai nei žemės ūkio ir maisto produktų atveju, amatininkų ir pramonės gaminiams nenumatytas paraiškų ir specifikacijų rengimo finansavimas. Tai rodo, kad valstybė ir kitos atsakingos institucijos turėtų imtis daugiau iniciatyvos, kuri paskatintų gamintojus svarstyti registruoti savo produktus.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje yra potencialių produktų, kuriuos būtų galima apsaugoti pagal APG Reglamentą ir, nors nėra aišku ar atsakingi subjektai kreipsis dėl registracijos, tai būtų naudinga ir skatintina. Tačiau pasirengimas šio reglamento įgyvendinimui atskleidė didelį informuotumo trūkumą tarp suinteresuotų subjektų bei jų pasyvumą. Viešos konsultacijos organizavimo būdas, jos rezultatai ir tolimesnių veiksmų nebuvimas rodo, kad trūksta ne tik komunikacijos, bet ir aktyvesnių veiksmų bei didesnio valstybės dėmesio. Atsižvelgiant į šių produktų kultūrinę ir ekonominę reikšmę, valstybė turėtų būti labiau suinteresuota skirti daugiau dėmesio ir investuoti bent jau į informuotumo didinimą. Tai prisidėtų prie kultūros ir tradicijų išsaugojimo, taip pat leistų tikėtis anksčiau aptartų kultūrinių, socialinių ir ekonominių naudų: regionų vystymosi, darbo vietų išlaikymo bei paskatinimo žmonėms imtis tradicinių amatų.

IŠVADOS

1. Atlikta teisinio reguliavimo analizė atskleidė, jog amatininkai ir pramonės gamintojai iki Reglamento (ES) 2023/2411 turėjo galimybes saugoti savo produktus pasinaudodami įvairiomis teisinės apsaugos sistemomis, tačiau šios nebuvo pakankamos, nes neatitiko geografinių nuorodų esmės, specifškumo. Dėl to, negalėjo būti užtikrinama apsauga, kurios reikia siekiant tinkamai apsaugoti gamintojų interesus, o kartu ir paprasta, aiški, vieninga sistema kuri užtikrintų vienodas teises visiems Europos Sąjungoje veikiantiems gamintojams visoje Sąjungos teritorijoje.
2. Atlikta analizė leidžia daryti išvadą, kad Reglamento (ES) 2023/2411 priėmimą nulėmė trys esminiai veiksmų grupės: teisinė – būtinybė suvienodinti apsaugos sistemą Europos Sąjungoje ir įgyvendinti Sąjungos bei tarptautinius įsipareigojimus, ekonominė – siekis skatinti regioninį konkurencingumą ir ekonominę naudą bei kultūrinė ir socialinė – noras išsaugoti vietos tapatybę, paveldą, istoriją. Šių veiksmų visuma pagrindžia reglamento priėmimo būtinybę ir naudą.
3. Atlikta analizė parodė, kad Reglamento (ES) 2023/2411 keliami reikalavimai gaminiais, kuriuos norima saugoti geografine nuoroda, yra gaminio kilmė iš konkrečios vietovės, gaminio ypatybės, reputacija turi būti siejamos su šia vieta ir joje turi vykti bent vienas gamintojo etapas, tačiau tai tik iš dalies atitinka geografinių nuorodų esmę. Darytina išvada, kad tik vieno gamybos etapo vykdymo konkrečioje teritorijoje reikalavimas neužtikrina pakankamo apsaugos standarto, o tai kelia riziką geografinės nuorodos vertės, reputacijos, patikimumo silpnėjimui bei šios apsaugos sistemos patikimumo mažėjimui.
4. Išnagrinėjus subjekto, galinčio registruoti ir naudotis geografine nuoroda pagal Reglamentą (ES) 2023/2411, sampratą darytina išvada, jog registracijos prioritetą teikiamas gamintojų grupėms, užtikrinant registracijos galimybę ir tais atvejais, kai tokios grupės nėra – patiems individualiems gamintojams arba per vietos, regionines institucijas. Analizėje išskirta ir tai, kad išlaikomas atviros geografinės nuorodos modelis apribojant subjektų ratą gaminio specifikacijoje keliamų reikalavimų atitikimu, tokiu būdu sukuriant prieinamą, bet reguliuojamą sistemą.
5. Remiantis tyrimų duomenimis darytina išvada, kad pasirinkta amatininkų ir pramonės gaminių geografinių nuorodų apsaugos sistema SGN pagal Reglamentą (ES) 2023/2411 yra tinkama ir veiksminga, pritaikyta specifiniams šių produktų bruožams, ir leisianti efektyviai registruoti ir naudotis apsauga. Tuo tarpu atlikta Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos bei Sąjungos teisės aktų analizė atskleidžia, jog

suteikiamos apsaugos sistemoje pirmą kartą įvedami sužadinimo sąmonėje apibrėžimas ir domenų vardų apsauga, o tai vertintina teigiamai, nes prisideda prie aiškesnio apsaugos turinio apibrėžimo, didesnio sistemos skaidrumo bei didesnio gamintojų interesų užtikrinimo tiek fiziniame pasaulyje, tiek internetinėje erdvėje.

6. Atlikus kelių pavyzdinių produktų kategorijų, jų savybių ir ryšių su teritorijomis analizę darytina išvada, kad Lietuva turi potencialių produktų, galinčių būti registruojamais kaip geografinė nuoroda. Tačiau realus registracijų kiekis išlieka neaiškus dėl nustatyto gamintojų suinteresuotumo trūkumo, informacijos stokos apie pačią registravimo sistemą ir jos teikiamą naudą bei valstybės intereso informuoti gamintojus, juos skatinti registruoti amatininkų ir pramonės gamintojų geografines nuorodas trūkumo.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Tarptautinės sutartys

1. 1883 m. Paryžiaus konvencija dėl pramoninės nuosavybės saugojimo. Valstybės žinios, 1996, nr. 75-1796.
2. Madrido sutartis dėl melagingų arba klaidinančių kilmės vietos nuorodas turinčių prekių sulaikymo (1891), Prieiga per internetą: <https://www.wipo.int/treaties/en/ip/madrid/#:~:text=According%20to%20the%20Madrid%20Agreement,importation%20must%20be%20prohibited%2C%20or> [žiūrėta 2025 m. vasario 5 d.].
3. Lisabonos susitarimas dėl kilmės vietos nuorodų apsaugos ir jų tarptautinės registracijos (1958). Prieiga per internetą: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/285856> [žiūrėta 2025 m. vasario 11 d.].
4. Lisabonos susitarimo dėl kilmės vietos nuorodų ir geografinių nuorodų Ženevos aktas (2015). Prieiga per internetą: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_239.pdf [žiūrėta 2025 m. vasario 1 d.].
5. Europos sąjungos bei jos valstybių narių ir Kolumbijos, Peru bei Ekvadoro prekybos susitarimas (2012). OL L 354, 2012 12 21, p. 3.
6. Europos Sąjungos ir Islandijos susitarimas dėl žemės ūkio ir maisto produktų geografinių nuorodų apsaugos (2017). OL L 274, 2017 10 24, p. 3.
7. Europos Sąjungos ir Japonijos ekonominės partnerystės susitarimas (2018). OL L 330, 2018 12 27, p. 3.

Europos Sąjungos teisės aktai

1. Consolidated version of the Treaty on European Union (2012). OJ C 326, 26.10.2012, p. 13.
2. Sutarties dėl Europos Sąjungos Veikimo (suvestinė redakcija) (2016). OL C 202 2016.6.7, p. 47.
3. Tarybos 1992 m. liepos 14 d. reglamentas (EEB) Nr. 2081/92 dėl žemės ūkio produktų ir maisto produktų geografinių nuorodų ir kilmės vietos nuorodų apsaugos. OL L 208, 1992 7 24, p. 1.

4. Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. lapkričio 21 d. reglamentas (ES) Nr. 1151/2012 dėl žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemų OL L 343, 14/12/2012, p. 1.
5. Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. birželio 14 d. reglamentas (ES) 2017/1001 dėl Europos Sąjungos prekių ženklo (kodifikuota redakcija) (Tekstas svarbus EEE) OJ L 154, 16/06/2017, p. 1.
6. Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. gruodžio 17 d. reglamentas (ES) Nr. 1308/2013, kuriuo nustatomas bendras žemės ūkio produktų rinkų organizavimas ir panaikinami Tarybos reglamentai (EEB) Nr. 922/72, (EEB) Nr. 234/79, (EB) Nr. 1037/2001 ir (EB) Nr. 1234/2007. OL L 347, 2013 12 20, p. 671.
7. Europos Parlamento ir Tarybos 2023 m. spalio 27 d. reglamentas (ES) Nr. 2023/2411 dėl amatininkų ir pramonės gaminių geografinių nuorodų apsaugos, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (ES) 2017/1001 ir (ES) 2019/1753. OJ L, 2023/2411, 27.10.2023.
8. Europos Parlamento ir Tarybos 2024 m. balandžio 11 d. reglamentas (ES) Nr. 2024/1143 dėl vyno, spiritinių gėrimų ir žemės ūkio produktų geografinių nuorodų, taip pat dėl garantuotų tradicinių gaminių ir žemės ūkio produktų neprivalomų kokybės terminų, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (ES) Nr. 1308/2013, (ES) 2019/787 ir (ES) 2019/1753 ir panaikinamas Reglamentas (ES) Nr. 1151/2012. OL L, 2024/1143, 23.4.2024.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

9. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. Valstybės žinios, 1999, nr. 30-856.
10. Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymas. Valstybės žinios, 2000, nr. 92-2844.
11. Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 2008-01-15, Nr. 6-212.
12. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2015 m. sausio 7 d. įsakymas Nr. 3D-10 „Dėl Vyno, spiritinių gėrimų ir žemės ūkio produktų su geografine nuoroda ar garantuoto tradicinio gaminio nuoroda pavadinimų įregistravimo ir tokių pavadinimų naudojimo kontrolės taisyklių patvirtinimo“. TAR, 2015-01-08, Nr. 309.

Specialioji literatūra

1. Birštonas, R. ir kt. (2010). *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Registrų centras.
2. Budileanu, C. (2024). EU geographical indications for craft and industrial products. A comparative look at geographical indications for other types of products. *International*

- Conference: Challenges of the Knowledge Society (CKS)*, 481–493 [interaktyvus].
Prieiga per internetą: <https://openurl.ebsco.com/xth%3A178490679/detailv2?sid>
[žiūrėta 2025 m. kovo 16 d.].
3. De Almeida, A. R. (2024) 'European Union GI reform. A step forward, but less than required', *European Intellectual Property Review*, 46(11), 688–704, [interaktyvus].
<https://search.informit.org/doi/10.3316/informit.T2024121800019491380954609>
[žiūrėta 2025 m. kovo 22 d.].
 4. De Almeida, A. R., (2025). Chapter 8: The new EU regime on geographical indications: opportunities and challenges. Iš: Zappalaglio A. ir Bonadio E. (eds.) (2025). *The Future of Geographical Indications: European and Global Perspectives* [interaktyvus], Edward Elgar Publishing, 106-114. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4337/9781035309153.00016> [žiūrėta 2025 m. kovo 16 d.]
 5. European commission (2014). GREEN PAPER Making the most out of Europe's traditional know-how: a possible extension of geographical indication protection of the European Union to non-agricultural products Text with EEA relevance [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/42465810-0e56-11e4-a7d0-01aa75ed71a1/language-en> [žiūrėta 2025 m. kovo 14 d.].
 6. European Commission (2019). European framework for action on cultural heritage. *Publications Office* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://data.europa.eu/doi/10.2766/949707> [žiūrėta 2025 m. kovo 1 d.].
 7. European Commission (2021). Study on control and enforcement rules for geographical indication (GI) protection for non-agricultural products in the EU. *Publications Office* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://data.europa.eu/doi/10.2873/82711> [žiūrėta 2025 m. kovo 16 d.].
 8. European Commission, (2022). Commission Staff Working Document. Impact Assessment Report on geographical indication protection for craft and industrial products [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SWD:2022:0115:FIN:EN:PDF> [žiūrėta 2025 m. kovo 11 d.]
 9. European Committee of the Regions (2015). Opinion of the European Committee of the Regions — Extending geographical indication protection to non-agricultural products. *OJ C 140*, 28.4.2015, 13–15 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014AR5386> [žiūrėta 2025 m. kovo 12 d.].

10. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (2015). Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Žaliosios knygos „Tradicinė europiečių praktinė patirtis turi būti panaudota kuo vaisingiau. Galimybė geografinės nuorodos apsaugą taikyti ir ne žemės ūkio produktams“. OJ C 251/08, 39-43 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014AE5991> [žiūrėta 2025 m. kovo 12 d.].
11. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (2022). Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl amatininkų ir pramonės gaminių geografinių nuorodų apsaugos, kuriuo iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (ES) 2017/1001 ir (ES) 2019/1753 ir Tarybos sprendimas (ES) 2019/1754. OL C 486, 2022 12 21, 129–132 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022AE3163> [žiūrėta 2025 m. kovo 12 d.].
12. Europos Komisija (2011). Intelektinės nuosavybės teisių bendroji rinka Kūrybingumo ir naujovių skatinimas ekonomikos augimui, kokybiškų darbo vietų kūrimui ir aukščiausios kokybės produktams ir paslaugoms Europoje teikti [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0287> [žiūrėta 2025 m. kovo 21 d.].
13. EUIPO (2024). Study on EU Member States’ potential for protecting craft and industrial Geographical Indications [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://euiipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/2024_Protection_of_craft_and_industrial_GIs%202024_CIGI_%20Study_FullR_en.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 15 d.].
14. Europos Komisija (2020). Economic aspects of geographical indication protection at EU level for non-agricultural products in the EU. Publications Office [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://data.europa.eu/doi/10.2873/58493> [žiūrėta 2025 m. kovo 15 d.].
15. Gangjee, d. (2020). Sui Generis or Independent Geographical Indications Protection. *The Cambridge Handbook of International and Comparative, Trademark Law* [interaktyvus]. Cambridge University Press. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3677873 [žiūrėta: 2025 m. kovo 21 d.].
16. García-Noblejas, P.M., (2025). Chapter 7: The challenge of geographical indications for craft and industrial products at the EU level. Iš: Zappalaglio A. ir Bonadio E. (eds.)

- (2025). *The Future of Geographical Indications: European and Global Perspectives* [interaktyvus], Edward Elgar Publishing, 89-105. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4337/9781035309153.00015> [žiūrėta 2025 m. kovo 10 d.]
17. Yengué, J. L., Stengel, K. (2021). The wine terroir: landscape and quality. *EdA, Esempi di Architettura*. Prieiga per internetą: <https://hal.science/hal-03180009v1/document> [žiūrėta: 2025 m. kovo 22 d.].
 18. Insight Consulting, REDD, OriGin (2013). Study on Geographical Indications Protection for Non-Agricultural Products in the Internal Market [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.origin-gi.com/web_articles/study-on-non-agricultural-gis-in-the-eu/ [žiūrėta 2025 m. kovo 21 d.].
 19. Kireeva, I. ir O'Connor, B. (2025). Chapter 6: Harmonising and unifying the protection of geographical indications in the EU: a step-by-step approach. Iš: Zappalaglio A. ir Bonadio E. (eds.) (2025). *The Future of Geographical Indications: European and Global Perspectives* [interaktyvus], Edward Elgar Publishing, 73-88. Prieiga per internetą: <https://www.elgaronline.com/edcollchap/book/9781035309153/book-part-9781035309153-14.xml> [žiūrėta 2025 m. kovo 18 d.]
 20. Kur, A. (2023). No Strings Attached to GIs? About a Blind Spot in the (Academic) Discourse on Limitations and Fundamental Rights. *IIC 54*, 87–94 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1007/s40319-022-01273-9> [žiūrėta 2025 m. kovo 19 d.]
 21. Meloni, G., Swinnen, J. (2018). Trade and terroir. The political economy of the world's first geographical indications. LICOS Discussion Paper. 400, 811–820 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/200484/1/1015399673.pdf> [žiūrėta 2025 m. kovo 20 d.]
 22. Rubino, V. (2019). The „indirect“ or „conceptual“ evocation of a protected designation of origin and its practical and juridical effect after ECJ case Queso Manchego. *Revista De Derecho Comunitario Europeo*, 23, 963-979 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://recyt.fecyt.es/index.php/RDCE/article/view/76993> [žiūrėta 2025 m. kovo 13 d.].
 23. Sabonienė, A., Pridotkienė, J. (2014). Changes in Lithuanian flax industry exports [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://llu.lv/conference/economic_science_rural/2014/ESRD_34_2014_Products-92-100.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 5 d.].
 24. Saqib, n., Sultan, A. (2013). An Overview of Geographical Indication in Jammu & Kashmir. *Indian Journal Of Applied Research*, 3(4), 299-302 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: [10.15373/2249555X/APR2013/99](https://doi.org/10.15373/2249555X/APR2013/99) [žiūrėta 2025 m. kovo 17 d.].

25. Taubman, A., Wager, H., Watal, J., eds. (2020). Introduction to the TRIPS Agreement. *A Handbook on the WTO TRIPS Agreement*. WTO Internal Only. Cambridge University Press; 2020:1-38 Prieiga per internetą: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/handbook-on-the-wto-trips-agreement/introduction-to-the-trips-agreement/A5CE0E03C464EFE2F14DECE20837517F> [žiūrėta: 2025 m. kovo 19 d.].
26. Thirion, E., (2019). Geographical indications for non-agricultural products. *European Parliamentary Research Service* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://coilink.org/20.500.12592/ck7tft> [žiūrėta 2025 m. kovo 18 d.].
27. WIPO, (1998). WIPO Internet Domain Name Process [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.wipo.int/amc/en/processes/process1/rfc/3/interim2_ch1.html [žiūrėta 2025 m. vasario 26 d.].
28. Zappalaglio, A. (2021). The Transformation of EU Geographical Indications Law: The Present, Past and Future of the Origin Link [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4324/9780429330476> [žiūrėta: 2025 m. kovo 21 d.].
29. Zappalaglio, A. (2023). The law of geographical indications at the centre of the European green deal, *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 18 (8), 557–558, <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpad043> [žiūrėta 2025 m. kovo 22 d.].
30. Zappalaglio, A., Guerrieri, F., Carls, S. (2019). Sui Generis Geographical Indications for the Protection of Non-Agricultural Products in the EU: Can the Quality Schemes Fulfil the Task?. *IIC* 51, 31–69 [interaktyvus] <https://doi.org/10.1007/s40319-019-00890-1> [žiūrėta 2025 m. kovo 18 d.].

Teismų praktika

1. *Consorzio per la tutela del formaggio Gorgonzola* [ESTT], Nr. C-87/97, [1999-03-04]. ECLI:EU:C:1999:115.
2. *Viiniverla* [ESTT], Nr. C-75/15, [2016-01-21]. ECLI:EU:C:2016:35.
3. *Scotch Whisky Association* [ESTT], Nr. C-44/17, [2018-06-07]. ECLI:EU:C:2018:415.
4. *Fundación Consejo Regulador de la Denominación de Origen Protegida Queso Manchego* [ESTT], Nr. C-614/17, [2019-05-02]. ECLI:EU:C:2019:344.
5. *Comité Interprofessionnel du Vin de Champagne* [ESTT], Nr. C-783/19, [2021-09-09]. ECLI:EU:C:2021:713.

Kiti šaltiniai

1. European Commission (2024). Geographical indications and quality schemes explained [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://agriculture.ec.europa.eu/farming/geographical-indications-and-quality-schemes/geographical-indications-and-quality-schemes-explained_en [žiūrėta 2025 m. kovo 16 d.].
2. Europos Komisija (n.d.), eAmbrosia. Sąjungos geografinių nuorodų registras. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/agriculture/eambrosia/geographical-indications-register/> [žiūrėta 2025 m. vasario 20 d.].
3. Indication Géographique Porcelaine de Limoges. *Mobilisation of a profession*. (modifikuota 2017) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://porcelainedelimoges.fr/en/the-association/introduction/> [žiūrėta 2025 m. vasario 17 d.].
4. Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija (n.d.), Kryždirbystė ir kryžių amatas. Kryždirbystė – tai ne vien amatas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://unesco.lt/kultura/nematerialus-kulturos-paveldas/kryzdirbyste-ir-kryziu-simbolika-lietuvoje> [žiūrėta 2025 m. kovo 5 d.].
5. Lietuvos nacionalinis kultūros centras – Nematerialaus kultūros paveldo sąvadas (2022) Verbų rišimo tradicija Vilniaus krašte [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://savadas.lnkc.lt/lt/vertybes/vertybiu-sarastas/verbu-risimo-tradicija-vilniaus-kraste/> [žiūrėta 2025 m. kovo 5 d.].
6. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija (2024) Viešojo konsultacija dėl Reglamento (ES) 2023/2411 įgyvendinimo [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://tm.lrv.lt/public/canonical/1732172436/5344/VK%20ataskaitos%20forma_geograf%C4%97s%20nuorodos.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 5 d.].
7. Palubinskas, V. (2022) Mediniai ir metaliniai dangaus sodai: Tautos tikyba yra mokslinė pasaulėžiūra [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://on.lt/lietuviskas-kryzius> [žiūrėta 2025 m. kovo 5 d.].
8. VMGonline (2015) Lietuviška virtuvės tekstilė, kurią pamilo japonai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.vmgonline.lt/receptai/lietuvi%C5%A1ka-virtuv%C4%97s-tekstil%C4%97-kuri%C4%85-pamilo-japonai> [žiūrėta 2025 m. kovo 5 d.].
9. Wainikka, C. (2022). A Geographical Indication protection for craft and industrial products will undermine both trade and European competitiveness [interaktyvus].

Prieiga per internetą: https://www.svensktnaringsliv.se/english/a-geographical-indication-protection-for-craft-and-industrial-pro_1187360.html [žiūrėta 2025 m. kovo 13 d.].

10. WIPO (2022), Protecting local products with Geographical Indications [*interaktyvus*].

Prieiga per internetą: https://www.wipo.int/en/web/ipday/2022/toptips/geo_indications [žiūrėta 2025 m. vasario 19 d.].

SANTRAUKA

Amatininkų ir pramonės gamintojų gaminių geografinių nuorodų apsauga Europos Sąjungoje

Urtė Michalkevičiūtė

Šiame magistro darbe analizuojama amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsauga, nagrinėjant Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudenciją, tarptautinius, Europos Sąjungos bei nacionalinius teisės aktus, atliktus tyrimus, susijusius su šių geografinių nuorodų apsauga bei teisės doktrinoje išskirtus klausimus, nuomones.

Darbe apžvelgiama geografinės nuorodos samprata Europos Sąjungoje, atsiradimo ištakos bei apsaugos raida. Analizuojama amatininkų ir pramonės gamintojų geografinių nuorodų apsauga iki *sui generis* apsaugos įvedimo Europos Sąjungos ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 2023/2411. Vertinamos kokias galimybes turėjo gamintojai tarptautiniu, Europos Sąjungos ir nacionaliniais lygmenimis. Taip pat, išskiriamos esminės aptariamo reglamento priėmimo priežastys. Analizuojant patį reglamentą dėmesys sutelkiamas į subjekto ir objekto sampratą, vertinant jiems keliamus reikalavimus bei probleminius aspektus, galinčius kelti neaiškumų ir trukdyti pasiekti keliamus tikslus. Taip pat, analizuojami keli elementai susiję su apsaugos sistema, kurie pasirinkti dėl jų naujumo ir svarbos. Aptariama pasirinkta apsaugos sistema, analizuojamas suformavimas sąmonėje ir šios sąvokos sampratos įvedimas bei vertinimas. Išskiriama apsauga internetinėje erdvėje, būtent kalbant apie domenų vardų apsaugos įtvirtinimą bei apsaugą nuo klaidingos informacijos internetinėje erdvėje pateikimo. Taip pat darbe apžvelgiama Lietuvai tekęs pasirinkimas susijęs su registracijos sistema bei priimtas sprendimas. Vertinama, kokie Lietuvos amatininkų ir pramonės gamintojų produktai galėtų būti registruojami kartu atsižvelgiant į subjektų suinteresuotumą ir valstybės veiksmus ir požiūrį šiuo aspektu.

SUMMARY

Protection of Geographical Indications for the Products of Craftsmen and Industrial Producers in the European Union

Urtė Michalkevičiūtė

This Master's thesis analyses the protection of geographical indications of craft and industrial producers by examining the jurisprudence of the Court of Justice of the European Union, international, European Union and national legislation, studies carried out on the protection of these geographical indications, and the issues and opinions highlighted in legal doctrine.

The work provides an overview of the concept of geographical indication in the European Union, its origins and the evolution of protection. It analyses the protection of GIs of craft and industrial producers prior to the introduction of sui generis protection by Regulation (EU) No 2023/2411. It assesses the opportunities available to producers at international, European Union and national levels. It also highlights the key reasons for the adoption of the Regulation in question. The analysis of the Regulation itself focuses on the concepts of subject and object, looking at the requirements imposed on them and the problematic aspects that may cause uncertainties and hinder the achievement of the objectives. It also analyses a number of elements related to the protection system, chosen for their novelty and importance. The selected security system is discussed, the evocation and the introduction and evaluation of the concept are analysed. The protection in the online environment is highlighted, in particular in terms of establishing the protection of domain names and the protection against misrepresentation in the online environment. The paper also provides an overview of the choice that Lithuania had to make regarding the registration system and the decision taken. It assesses which products of Lithuanian craftsmen and industrial producers could be jointly registered, taking into account the interest of the actors and the actions and attitudes of the State in this respect.